

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Sapiente Fructuoso Epistolares Libri quinque

Bonifacio, Juan

Ingolstadii, 1606

Liber Tertius

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51159](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51159)

DE SAPIENT FRUCTVOSO.

Liber tertius.

CVIDAM MAGNO CONCILI
natori.

*De prudentia illius, qui verba facit
populum.*

M

AGNVM est & difficile rati-
tibus cæteris vnum loqui, et
que illa, quæ præstare bonam co-
debet orator, vt doceat, vt delectet, in hon-
moueat, semper efficere. Nam puli va-
cionandi munus, quod genere tamque
ponderosum, & graue est, auditorum vtilis, &
ingenia varia atq; diuersa, hominumque va-
fastidia ita implicarunt, atq; impediunt, ali-
runt, vt vix, ac ne vix quidē, vel que op-
dicit, vel q; de dicēdo præcepta traxerint
se possit expedire. Accedūt de prætor,
mores, quæq; ex corruptis moribus quaestri
falsæ opiniones, erroresq; nascuntur schola

qui de ratione concionandi tā multi
 hominū animos, ac mētes puaferunt,
 vnter sanos insanis non modò locus
 tam sit, sed dignitas etiam, honor, &
 plausus. Quam pestem concionato-
 rum quorundam ambitio peperit, po-
 pularisq̄ leuitas, & stultitia confir-
 mauit. Qui enim seria admonentes,
 & in Apostolicorum doctorum vesti-
 gijs pedem statuētes placere se po-
 pulo posse diffiderent, deuium quod-
 dam dicendi genus sequuti nihil mi-
 nile tantus, quā audientium salutem & fru-
 ctum quāsiuerunt. Quam oratio-
 re bonem complexa multitudo est, illeque
 electi in honore esse cœpit orator, qui po-
 puli vicijs, & peccatis indulgeret, e-
 nere tamq̄ delectationem afferret, quæ
 auditori utilis, & fructuosa non esset. Tantum-
 que valuit error, vt cū alia in tem-
 pte, alia in gymnasijs explanari, tradi-
 ē, vel que oporteret, tamen ille bonus esse
 existimaretur populi magister, & do-
 ctor, qui in communibus suggestis
 questionem è media Theologorum,
 schola petitam in vtramq; partē agi-
 tare

Q

taret: eaque diceret, quæ omniū
 men, ingeniumque fugerent. I
 quæ à vitiis deterrere, ad virtutes
 flammare solebat oratio, seruire
 bus cœpit, & à suo vetere curriculo
 clinavit. In nostra autem Hispania
 que adeo inueteravit hic morbus
 nullus medicinæ locus relictus
 videatur. Quot enim sunt con
 natores, tot hominum voluntates
 videmus esse sententias. Ex quo
 citur, ut vel incruditi, ineptique
 batores habeant, quorum partim
 fu, partim applausu dicere per
 rant: illique parum secundo pop
 dicant, quorum neque vim, ne
 eruditionem, copiamque deside
 Ergo in his quasi ventis, & in hac
 populari prudens quærendus
 est, cuius in aduersa tempestate
 genij lumen eluceat, solertia
 cernatur. Nil enim aliud remedi
 perest in hac tanta perturbatione
 rum, & morum corruptela, nisi
 boni concionatoris prudentia
 parauerit, atque prouiderit. Qui
 &

& opinionum prauitates concionum-
que adulteria consideret, & concio-
nandi necessitatem animaduertat,
ita se profectò geret, vt neque homi-
num salutis desit, neque illa populo
non det, quæ concedenda esse videan-
tur. Quare videat concionator pru-
dens quatenus progredi in oblectan-
do, mulcendoque possit, vt & fasti-
dia tollantur, & vitia nihilominus cu-
rentur. Quid dicas, scientia suppedi-
cat, & ampla illa rerum quasi supel-
lex longo vsu, discendi que assiduitate
collecta. Quo modo, quam diu, quan-
doque dicas, prudentia docet, & callida
mentis, ac cauta prouisio. Literatissi-
mos quidem viros concio desiderat,
id est diuina, humanaque doctrina
præditos, valentes dialecticos, egre-
gios Philosophos, in disputantis The-
ologiae scientia multum exercitados,
Sacrae scripturae, vbi diuinæ sapientiae
fons est, præclaros intèrpretes, gna-
ros historiae, naturæ secretorum pe-
ritos, siderum contemplatores, rerum
minimè rudes & vrbanae, & etiam
belli

Q 2

belli

bellicarum. Hæc in eo viro reperit
 qui nil temerè affirmare, nil in
 exordiri, nil intempestivè aggredi
 leuiter gloriari soleat, nil superua
 neum, nil alienum, nil dicat imma
 sum, nihil omnino gratiæ tribuat, quam
 hil odio, nihil inuidentiæ, nihil do
 concedat, tantæ erunt dignitatis, q
 ra loci illius authoritas est: cuius
 ratio chartarum, & pilæ ludos in
 cionem induxit, amores, facetias, s
 niaq; finxit, & eas nugas, quas tu
 flere pro ista virtute, & seueritate
 les, ego pro hac non hilaritate, sed
 uitate ridere. Sed quis se in tanta
 titia, stupore, & peruersitate cont
 at? neque tamen crimen deriuabo
 crymas enim, non risum hæc mon
 deposcunt. Est ergo Christianæ p
 dentia habenda gratia, quæ huius
 di vitat ineptias, eaq; seligit ex
 quibus & mens erudiri, & volunta
 fici possit. Probationem idoneam
 sensio consequitur, iisq; allatis,
 stensis, quæ suapte natura enitent,
 sine oratoris affectibus auditor
 de

reperit. Estq; in concionatore nostro
 il ineluctabile maximum, vt tum flectat, impel-
 grediaturq; animos, cum id minus velle, &
 perueniri videatur. Nam docendo mo-
 immutare, & mouendo docere, ac nun-
 quam non delectare, illius est; quem
 nil delectamus, quemq; fructuosum,
 atq; frugiferumq; sapientem nomina-
 mus. Nam rationibus, argumentis,
 testimoniisq; afferendis persuasionis
 semina iaciuntur tato meliora, quan-
 tu ex illis maior fructus existit. Vt au-
 ritatem concionandi bonus artifex salu-
 tariter dicat, diu & multum cogitare
 cum animo debet, quæ sint illa tandẽ,
 quibus tractandis atque exponendis
 animi soleant inflammari. Ergo ex
 scriptoribus illa tantum delibabit,
 quæ ad mores corrigendos, confor-
 mandosq; pertineant, suamq;
 omnem sapientiam, eruditionemq;
 variam ac reconditam ad homines
 adiuuandos conferet, & salutariter
 admonendos: quæ fenestram vel mi-
 nimam laxioris, solutiorisq; vitæ pa-
 tefacere posse videbuntur, ea ne cogi-
 tari

Q 3

tari quidem populo sinet: quæ etiam
 cris doctoribus, quæ ex Theologis enim a
 centioribus, ex Philosophis, ex his sar
 riis, & antiquitate perdidicit, ad eiusde
 rum, qui audiunt, vtilitatem, in te illum
 tatemq; morum omnia referet, cu logum
 cionemq; suam ad hanc regulam q endur
 ret. Nam concionatoris cautio ne nilq; f
 cautio est, nilq; suis debet propina Apost
 conuiuis, quod non ipse multò an signifi
 gustarit quale sit, caueatq; ne pro teatur
 lutari poculo mortiferum venen audite
 populus hauriat. Quamobrè de sic laude
 pulis nihil erit sigillatim disputadu qua e
 nec de libidinis, aut furti generu fump
 nominatim differet grauis concio ebulli
 tor & prudens, ne non tam obiurga noua
 quàm indicare videatur, dormit in qu
 temq; vt aiunt, exfuscitet, & exu labur
 somno depellat. Hereses quàm breu & rec
 simè sunt, & falsissimè cõfutandæ, eise g
 enim vel contagio, vel certè cogita ter ac
 facilis, q̄ exhibet sepè negotium, m quen
 tesq; sollicitat, quatu est tranquillu simp
 & paci maximè consulendum. Qu ber, v
 sit cuique conueniens, etiam atque gua p
 eti

*Hereticos
 obruere,
 seq; ipse in
 fide stabili
 re & fun-
 dare qui
 Solet, Ro-
 berti Bel-
 larmini
 controuer-
 sias legat,
 amplius
 quod desi-
 deret, nihil
 erit. Equi-
 dem illius*

etiam perpendere orator debet, alia *scripta le-*
 enim aliis profunt, vt disertissimis ver- *gens sem-*
 bis sanctus Papa Gregorius affirmat, *per excla-*
 eiusdemq; sententiæ testem magnum *mo, felices*
 illum Gregorium cognomēto Theo- *qui te ge-*
 logum citat. Sed nihil est tam fugi- *nuerunt,*
 endum, quàm arrogantia, iactatio- *felices item*
 nisq; suspicio. Quocirca nunquam *qui docue-*
 Apostolicum concionatorem se esse *runt. Ille*
 significet, veritatis amatorem profi- *quidem So-*
 teatur, nec cupere se ostendat, vt ab *cietatis la-*
 auditoribus vir sanctus habeatur, non *ete nutri-*
 laudet eos, qui se auditum venerunt, *tus, talis*
 quæ ex sacris literis, doctoribusq; *euasit, qua-*
 sumpsit, immoderatiùs ne venditet, *lem hæc*
 ebulliat, extollat, amplificet, neque *tempora*
 noua & exquisita se dicere gloriatur, *flagita-*
 in quo synceri quidam simplicesq; *bant.*
 labuntur, quos admonere necesse est, *In Pastora*
 & reddere cautiore^s. Qui enim affi- *prologo. 3.*
 cise gloria volunt, ita loquuntur, præ- *partu.*
 ter admodum paucos, quos ita lo-
 quentes candor expurgat, & mira-
 simplicitas. Optare concionator de-
 bet, vt illo Esaiæ ignito calculo lin- *Cap. 6.*
 gua purissima, mūdissimaq; reddatur,

Q 4 qua

*Plutarchus
in lib. de
Audiendo.*

qua lingua Bias ille Philosophus
& melius, & peius esse dicebat. C
lidos, callidos inquam & candidos
cri verbi cupio esse præcones, circu
spicereq; omnia, sapientibus, in
entibusq; consulere, cui tu offic
muneri cumulatè satisfacis. Val
viue, qui te & serpentem, & colu
bam præstas.

PATRI FRANCISCO RIBER

De studio sacre Scripturae.

VARENTI mihi quid po
simum ad te scriberem,
mentem venit de istis tibi
diis, deq; minorum Prophetarum
curatissimis commentariis gratul
quod mirificum opus; quia prelon
dari cœptum est, diu expectari n
potest, sed Christo auspice, in om
manus, sensusq; breui perueniet,
tumq; suum liber ipse testabitur, cu
confectio illis, qui eruditius conc
nantur, maximam est vtilitatem a
tura. Qui enim verba facit ad pop
lum, eum oportet esse doctissimur

ut sacra Scripturae multiplices illos
 sensus exquirat, norit, explanet, illa
 ex interpretibus eruat, quae videan-
 tur esse meliora, litera inhaereat, tem-
 pora, aetatesque perdiscat, nihil non
 diuinis testimoniis, verbisque com-
 probet, auditoribus dubitandi nul-
 lum locum relinquat. Quid enim illo
 sacri verbi praecone maius, qui Grae-
 cae, & Hebraicae linguae non ignarus,
 antiquitatis studiosus, in Theologo-
 rum libris volutatus, diui Thomae fa-
 miliarissimus, qui neminem errare fi-
 nit, sacras literas nocturna, diurnaque
 manu versat, & in iis intelligendis, enu-
 cleandis, ad verbum ediscendis occu-
 patur? Et haec quidem studia non so-
 lum acumen, industriam, laborem,
 sed multo etiam magis puritatem, re-
 ligionem, sanctimoniamque deside-
 rant. Sanctum enim spiritum ex-
 planatorem, magistrum, & interpre-
 tem habent diuinæ literæ, cui nihil
 esse potest cum tetrīs, sceleratisque com-
 mercij. Hac adhibita animi, mentisque
 munditia in sacrae scientiae studio san-

Q 5

Et illi

Et illi Patres tam longè processerunt
 ut qui eorum libros legerint, nihil
 ignorasse, nihil omisisse fateri
 gantur. Hæc Athanasium, hæc Cyprianum,
 hæc Basilium, hæc Hieronymum, hæc
 Ambrosium, hæc Augustinum, hæc
 Dionysium, Dionysiiq; præceptorem
 Hierotheum, hæc Augustinum, hæc
 Nazianzenum, hæc Cyrillos, hæc
 Chrysostomum, hæc Leonem, hæc
 Gregorium, hæc Damascenum, hæc
 Bernardum, hæc Thomam, hæc Bonaventuram
 hæc innumerabiles alios erudiunt.
 que idem sanctus Dionysius Areopagita
 huius & puritatis & sapientie testimonium
 dat, quem propter animi innocentiam,
 ac morum integritatem ad diuinarum
 rerum commentationem fuisse dicit aptissimum.
 Qui igitur proficere in diuinarum
 studio volunt, cum ab omnibus
 flagitiis puri, tum maximè ab arrogantia
 & elatione esse debent alertare.
 Nec est tutum, Climacus ait, cum vel
 natum, nec cum perturbatione aliquid
 Theo. Opt. M. que sy. rator. suum. eiq; g. rentib. secret. gante. quise. autem. est, v. infini. plantu. bimur. mus. ille va. anima. volan. tus a. Hoc a. ctus c. tam o. in Eu. nire. minu. The

*In Epistola
 ad Demophilum
 Monachum.*

Grado 27.

Theologiam adire. Deus namque
 Opt. Max. simplicibus se impertit, at-
 que synceris, humaniq; generis libe-
 rator, & vindex Christus æternus, *Matth.*
 suum parentem æternus ipse laudat, *cap. 11.*
 eiq; gratias agit, quòd se submissè ge-
 rentibus arcana patefaciat, & regni
 secreta cœlestis aperiat, cælet arro-
 gantes, illisq; abscondat, & occultet,
 qui se esse sapientes arbitrantur. Hæc
 autem animi summissio in illis ferè
 est, vt diuo Gregorio placet, qui DEI
 infinitam sapientiam assiduè cõtem-
 plantur. Quoties enim Deum contue-
 bimur, toties de nobis infimè sentie-
 mus. Hoc docere nos voluit magnus
 ille vates Ezechiel, qui vidisse se ait, *Cap. 1.*
 animalia quatuor, quæ incredibili ad
 volandum celeritate prædita cæli-
 tus audita voce alas depresserunt.
 Hoc autem Ezechielis visum ita san-
 ctus Gregorius interpretatur, vt to-
 tam obscurissimi Prophetæ figuram, *Homil. 8.*
 in Euangelicos concionatores conue- *in Ezech.*
 nire dicat, qui scientiæ opinionem
 minuunt, simulatq; supremi illius ma-
 gistri

gistri sapientiam cum animo cogit quam
 cœperunt. Nemo enim in diuinam flamen
 rerum cognitione progredi longi cionat
 solet, quàm qui sese arbitratur intelligi
 ctum. Declarauit hoc nuper rufus dicent
 na illa mulier, cui sanctissimã vitam possit
 genti multa sunt ostensa diuinitas ille di
 Nam de Deo trino & vno, de diu illam
 natura, de personarum proprietatibus summa
 bus, de altaris sacramento sic aliter cogni
 verè, sic acutè, sic etiam perspicuè nobis
 quebatur, vt me vidente magni que in
 ctiores obstupescerent, seque longe te diu
 feriores faterentur. Sed de huius vifeno
 mirandæ fœminæ, quæ Abulæ sep arden
 iacet, dictis, & factis aliud fortasse endur
 ad te scribendi tempus. Qui igitur mur:
 & doctè volent, & vtiliter concionum cund
 sacram scripturam diligenter euolu nulla
 atque ita viuant, vt Dei esse discere ille G
 possint, nihil enim vel ad fidem se clam
 endam firmiter, vel ad permouendū dixit
 homines fortius ac valentius, vel tuit &
 delectandum accommodatius, ve corū
 mores informandos oportunius, tant e
 ad ægritudinum leuationem melius genu
 que

quam liber ille diuinus vtrumque te-
 uinam stamentum complectens. Hunc con-
 longacionator amet, hunc legat, ediscat, in-
 tur intelligat, itaque memoriae imprimat, vt
 rufficienti, testanti, citanti mens nunquam
 vitare possit effluere. Mentis tenebras liber
 uinam ille dispellit, ac dissipat, diuinamque
 de diuina naturam nobis ostendit, in qua
 oppriet summa sunt omnia. Quae nemini
 ic aliter cognita esse potuisset, nisi se Deus ipse
 picue nobis benignissime patefecisset. Ita-
 magnae que iis lectis, quae de caelesti illa ciuita-
 longe te diuinam nobis literam praedicant, illius
 huius visendae mirum nos desiderium tenet,
 ae sepe ardemus, incendimur, totoque ad fru-
 rtassecendum, & potiendum impetu rapi-
 ui igitur: crucis & asperitatis iter illud iu-
 ncionem cundum esse credimus, quo confecto
 e uolunt nulla reliqua futura sit cura. Magnus
 discipulus ille Gregorius sacram scripturam qua-
 dem praepotentis Dei ad nos missam,
 uentem dixit epistolam. Quo nil esse grauius po-
 s, uenit & uerius. Vt enim familiares ami-
 as, uenit corum literam, quibus se vicissim consalu-
 nius, uenit tant & alloquuntur, nullum sermonis
 melius genus reiciunt: querelis constant, gra-
 tula-

Lib. 4. epi.
 stola. e. 84.

tulationes habent, spes afferunt, similitudines proponunt, laudant, vituperant, condolent, indignantur, horrentur, dissuadent, ita sacri libri querere, pro loco, pro tempore & scire facere nostra refert, omnia persequitur, nullumque quod necessarium sit omittitur argumentum. In speculis enim speculi habent diuinæ literæ quod inspicientes nostra vitia possumus agnoscere: vitamque & mores illorum, quos illic legimus, normam & regulam conformare. Morborum autem remedia ex hoc eodem libro tanquam ex narthecio depromuntur. Quem librum sacer Hieronymus ei pheretro similem dicit, inquit vidua mater vnicum filium receperat viuum. Quæ enim tanta esse inuitudo potest, cui ex sacris literis medicina non existat? quæ tam pestilens & sæua mors, quæ non vertatur in vitam? Recte viuendi & exemplum & præcepta ex sacris voluminibus habemus velut ex fontibus. Pauperem amas? sacra Biblia quantum hæc

*In episto ad
Iulianum.*

unt, ut possit, ostendent. Placere tibi hu-
 militas incipit? ab eisdem disce, qui-
 bus ad eam sis gradibus ascensurus?
 Caeli desiderio commoueris? multa
 tibi de beata vita, quæ bonorum o-
 mnium suppeditatio est nullo inter-
 uentu malorum, sacræ literæ nun-
 tiabunt. Inferorum times cruciatus?
 eos quoque tibi monstrabit hic liber.
 Vis esse benignus, egentibusq; succur-
 rere? nulla non te pagina hortabitur,
 & currentem incitabit. Siue res sunt
 prosperæ, siue aduersæ, Deo te fide-
 lem præstas? felicissimè cum illis actū
 esse reperies, qui diuinam legem san-
 ctè coluerint, neque ex euentis pen-
 dere voluerint: sed quid moror in sin-
 gulis? cum quæ expeti, desiderarique
 possunt, omnia è sacris scriptis mo-
 numentisq; promantur. Quamob-
 rem sanctus Hieronymus Lucinum,
 hominem Hispanum non tam se mi-
 rari dixit, quod misericors & benignus
 esset in pauperes, quàm quod diui-
 narum scripturarum studio flagra-
 ret, & hoc sancto augustoque fonte &
 suam,

*In episto. ad
 Theodoram.*

suam, & omnium Christianorum
 tim expleri cuperet. Cuius ego
 thoritatem, iudiciumque comple
 tibi ex animo gratulor Hispano
 no, & quòd lucem rebus obscuris
 tuleris, & quòd omnes ad eruditè
 sapienter concionandum hortar
 Vale.

E I D E M,

De ineptis concionibus fugiendis.

MIRARI satis nequeo Franco
 optime illiteratā quorum
 concionem, ineptam, ieiū
 sanguinis, succique expertem, nū
 neque à sacris literis, neq; à sanctis
 ctoribus mutuamtem. Quis enim
 nugas, & somnia veteris concionis
 ius adhuc in vrbibus, non modò op
 dulis mansere vestigia? Sunt quide
 concionum commenta magna
 parte sublata, stultaque & ridenda
 tutis ornandæ, suadendæque
 plurimum obsoleuit, eoque turpi
 videri debent, qui reliqui ex illa
 quorum barbarie foeminam pro
 cio

cione vestiunt, parentem illum vni-
 versitatis Deum aut chartis, aut pila
 ludentē faciunt, certamen armorum,
 instituunt, choreas ducunt, de hu-
 manis artibus & membris lentē & fa-
 stidiosē philosophantur, sunt in phy-
 sicis infiniti, ex anilibus fabulis, & ex
 ludis puerorum fructuosiores sensus
 frustra conantur eruere, naturales (sic
 enim appellant) citare non desinunt,
 cum nil illa sit historia mendosius, ea-
 que bestiis, siue natantibus & aqua-
 rum incolis, siue volucris, liberoq;
 caelo fruētibus, siue serpentibus, siue
 gradientibus tribuunt, quæ natura nō
 dedit. In Astrologia etiam, in historia
 temporum, in annalibus ridendos se
 præbent. Illa enim dicunt, quibus aut
 ratio ipsa repugnat, aut nulla boni scri-
 ptoris authoritas suffragatur. Prophe-
 tarum, Euangelij, & Apostolorum,
 verba quasi machinis quibusdam tra-
 hunt, veterisq; testamenti figuras in-
 scienter accommodant. Quam rem
 Hieronymus his verbis exagitat: *Taceo In Epist. ad
 de mei similibus, qui si fortè ad scripturas Paulinum.*

R san-

Vide mira-
bilem locū
eiusdē Hie-
ronymi in
comment.
in Eccle. c. 3.

sanctas post seculares literas venerint, ridi-
sermone composito aurem populi mulserint, luce p-
quidquid dixerint, hoc legem Dei putant, bus ec-
nec scire dignantur quid Propheta, p- concio
Apostoli senserint, sed ad suum sensu blandi-
incongrua aptant testimonia, quasi gramen
de sit, & non vitiosissimum doctrina ma-
genus depravare sententias, & ad auoru
luntatem suam scripturam traberent, or-
repugnantem. Hæc Hieronymus, rum fr-
Prudentes mi Franciscæ viros com- possun-
desiderabat, laboriosos, serios ad infanti-
nitores, sanctorum Patrum lib- inter-
inhiantes, quorum in scriptis nihil minis
tidum est, nil puerile, omnia gra- nostra
seuera, pulcra, fructuosa, saluta- stia na-
cælo, quàm terræ propiora. Quam terri-
di igitur concionatores sunt, no- mis ra-
qui suas cogitationes populo nam doctri-
illorum more, qui nos vno aut alio tissent
seculo sunt antegressi: sed qui ex- an-
uinis literis, sacrisque doctoribus doctis
multa eruant, ac desumant, car- bar et
verè, sapienter, & sanctè pertracte- sanam
vitia extirpent, inferantque virtute- ret, ha-
Cōcionatores enim vel leuiculos, dis g-
ridi-

erim, ridiculos nostra hæc ætas clariore iam
 mulserit luce perfusa, Ecclesiæque calamitati-
 ei patibus edocta non patitur. Etsi enim
 et, concionis partim figmenta, partim
 m sensiblandimenta multitudo non respuat,
 uasi grauiam sapientes, quorum Dei benefi-
 doctio maior est numerus, quàm patrum
 ad auorumque nostrorum memoria fu-
 traheratur, oratoris aut parum grauis, aut pa-
 nymorum fructuosi concionem ferre non
 os conpossunt. Atque vtinam quo tempore
 os ad insanire Lutherus cœpit, hæc lux esset
 m libris in terris? Quas enim spurcissimi ho-
 cis nihilominus (si homo ille dicendus est, qui
 a graui nostra in effigie truculentissimæ be-
 alu tantæ naturam gessit) error ille funestus,
 Quare teterrimaque lues in hominum ani-
 nt, non minus radices agere potuisset, si exculti
 o nam doctrina viri ab ipso principio resti-
 aut aliter trissent? falsitatisque veneno sanæ doctri-
 qui ex antea antidotum obiecissent? Non Italia
 etoribus doctis hominibus vt nunc, sic illa flore-
 at, eadem etate, nõ Germania clauã Hercu-
 tra et Germaniam, qua monstrum illud confice-
 virtutis, habuit eruditionis pietatisque no-
 culos, et diuina grauem atque terribilem: non.

R 2 Gallia

Gallia decantatos illos suæ Lutetia
 riorum magistros in fidei hostes
 mare potuit, quiippe cum neque
 philosophiam, neque Theologiam per
 etè didicissent, sed quasdam disput
 di persequerentur argutias, omne
 ætatis tempus in captiosis argumen
 tionibus frustra contererent, can
 mutos in tanta luporum inuade
 um rapina, & vastitate præbuerunt
 nihil de nostra queramus Hispan
 quæ cæteris prouinciis longè rui
 continens cum Mahumetanis bell
 excusat, quos omnia vastantes ac
 turbantes à sui regni non modò
 bus, sed etiam medullis, ac viscer
 repellebat. Sed vexatæ, & afflicta
 lebriores Europæ prouinciæ accer
 malo resipuerunt. Ex quo etiam
 ctum est, vt sapientiores in discor
 simus, quàm concordēs fueramus
 namque multis in locis Germani
 erexit, & confirmauit, vt in fidei, &
 ligionis hostes multa eruditionis
 virtutis tela coniiciat: barbariæ for
 absterfit Italia, illamque copiose
 quent

quentem sapientiam longo interuallo intermissam reuocauit, se se Gallia expoliuit, quam pestilentia non attingit: nostrique Hispani literatae virtuti operam sedulo nauant, quae & pietatis custos est, & humanitatis effector. Ex quo etiam factum est, ut concionatores genti nostrae non desint illis valde similes, qui quondam in Christi Ecclesia floruerunt, quos inter & sophistas, id est, Rhetorico artificio vtentes hoc maximè interest Philone teste, quòd sophistae aurium oblectationi seruiunt, qui verò in Alexandrina ecclesia ab Euangelista Marco fundata concionatorium munus obibant, sententiarum pondere, ut ipsemet Philon scribit, mentes, & corda rapiabant. Quod fieri sine exquisita doctrina, & sine mentis ardore non potest. Etsi enim, quae exponi populo debent, inaudita non sunt, (vitia enim funditus eiicere, virtutes intromittere Christiani oratoris est proprium) illaque dicenda omnino non sunt, quae subtiliter magis, quam utiliter disputantur

R 3

*Lib. de Vita
contemplatiua.*

tantur, tamen quæ quotidie dici
 cesse est, eruditionis & orationis
 bent sale condiri. Habes Franciscan
 stram de concionatoris doctrin
 & eruditione sententiam cum tuar
 rificè congruentè: nihil enim tam
 displicet, quàm imperita concio,
 ius duas esse causas reperio: aut e
 qui doctis auditoribus nūquam fa
 facit, ineruditus concionator est,
 ignauus & piger: vtrumque vitio
 turpe, inhonestum, & eo munus
 indignum, quod omnibus an
 cellit. Scio quantopere stomachu
 ris, si quem videas in suggesto co
 stere, cui illa ad dicendum præ
 defint, sine quibus nemo aut pro
 populo potuit, aut se probare sapie
 tibus. Non te furtiua concio delectat
 non inepta imitatio, non illorum pe
 uersitas, qui quod tēpus in ad discen
 da Theologia, inque Philosophia
 gnoscenda consumi oporteret, in
 orum describendis concionibus
 nere solent: cumque magistri ipsi
 gitos in fontes intendant, ad eorum
 adm
 cōsec
 si co
 bus
 quid
 non
 men
 dum
 doct
 Sic e
 quot
 in al
 conf
 quā
 quā
 bere
 us?
 nuo
 defi
 con
 alic
 qua
 nim
 ver
 dat
 tate
 adm

admonitiones obsurdescunt, riuulos
 cōfectantur, seq; perbeatos existimāt,
 si commentariolos variis concioni-
 bus refertos circumgestent. Non esse
 quidem vna omnium eruditio potest,
 non par ingenium, atque idem, sed ta-
 men pro sua cuique facultate conan-
 dum est, vt ex diuinis literis, sanctisq;
 doctoribus sumat, quæ dicenda sunt.
 Sic enim fieret, vt se magis magisque
 quotidie concionator excoleret, &
 in allegandis scriptoribus posset esse
 constantior. Nil enim tam dedecet,
 quàm authores testificari, quos nun-
 quam legeris, librariisq; fidem ha-
 bere, quibus nihil solet esse corrupti-
 us. Non equidem furti illum conti-
 nuo arguerim, qui rerum, quas concio
 desiderat, locuples ipse per se bonos
 concionatores imitatur, præclarique
 alicuius oratoris sententias vsurpat,
 quas fore salutare sperat. Qui e-
 nim alienis pro suis vtitur, fur est, qui
 vero nil sumit aliunde quin perpen-
 dat, exornet, illustret non fur, sed imi-
 tator est optimus. Ergo concionatore

R 4 opus

*Ecce ego ad
 Prophetas
 ait Domi-
 nus, qui su-
 rantur ver-
 ba mea.
 Ieremis
 23.*

opus est, qui & per se sapere, & in
 nire, & disponere, & inuentis
 vel aliena, vel sua politè eloqui
 sit, & quem rerum custos memor
 non deserat, turpiterque deficiat,
 que præmeditatam concionem è
 tibus haustam, illustribusque
 ptoribus sumptam priusquam
 lo explicet, DEI Opt. Max. tanquam
 sigillo curet obsignandam: quod
 vim & auctoritatem maiorem habere
 re possit oratio. Nam concionator
 quasi parturienti lacrymis, precibus
 verberibus diuinum est auxilium
 plorandum: illeque inuocandus
 ritus, sine cuius afflatu omnino
 sumus, vocisque sonos inanes
 mus. Cauere enim concionator
 bet, ne filios Euangelica prædicatio
 ne procreatos vitæ languidioris
 somnus extinguat, id quod S. Grego
 rius his verbis ostendit: *Mulier*
quit ille, quæ vigilans filium nutrit
dormiendo peremit, ita prædicator
doctrina educat, moribus occidit. Est
 iam concionatoris, cæteroquin

*In mor-
 tibus.*

& in diti exagitanda pigritia. Nihil enim
 atis vi proficimus, nisi rebus, & sententiis
 oqui pectus ante complemus, à quibus
 nemon qui imparatus concionatur, & au-
 ciat, res obtundit, & nihil persuadet. Ab
 em è illo enim qui sine studio & prame-
 que se dicatione loquitur, quid nisi voces
 m pop expectemus & verba? Laboret igi-
 tanqu tur qui se aliorum doctorem esse pro-
 : quo fitetur, libros euoluat, cum sacris in-
 em hab terpretibus pernoctet, concionem,
 cionat accuratissimam, id est solida, fructuo-
 precibe saque doctrina refertam apparet,
 ium in contexam, meditetur, & ad colloqui-
 adus Sp um diuinum recurrat identidem: si
 nino orationem non in aures infundere,
 es fund sed in hominum animos cupit inscri-
 nator bere. Perge mi Francisce quæ facis
 edicari facere, lectionemque assiduam cum
 oris qu diuinarum rerum contemplatione
 Greg coniunge, neque enim erudita solum
 ulier, concione, sed multò etiam magis vi-
 putribe tæ perfectione illorum refutandus est
 tor ma error, qui concionandi munus ardu-
 . Est e um, atque difficile more gigantum,
 quin ere quos perhibent montes montibus?

R s impo-

imponentes ad cœlum peruenire
 posse credidisse, chartis hinc in
 congestis & coaceruatis, moribus
 non ita Angelicis obire se posse
 fidunt. Vale, & Commentarius
 Iustrati diui Ioannis Euangelij op
 illud vrge, cuius in summam expe
 tionem adducti iam sumus?

CVIDAM NOVO CONCIO-
 natori.

*De profanis scriptoribus parçè è sç
 gesto nominandis.*

HOMINIBVS prodesse te
 conciones istæ declarant,
 næ de his rebus, quas vbiq;
 legis atque inuenis; iuris enim, legi
 antiquitatis, historiæ, literarum
 maniorum peritum te esse dem
 stras, multaq; & varia coaceruas
 lud autem prædicandæ modestiæ
 dicium est, quòd me rerû istiu
 rudem in consilium adhibere non
 bitas: ego verò dummodo tibi ob
 quar, meã potiùs prudentiam quã
 ficium desiderari sinam. Sunt aut

uenire
 hinc in
 moribus
 posse
 entari
 gelij op
 n expe
 .
 NCIO
 cè è s
 esse ter
 arant
 as vbi
 im, leg
 rarum
 è dem
 eruas
 destit
 istiu
 re non
 tibi ob
 am qu
 unt aut
 c.

quæ de profanis scriptoribus rogas
 pro concione testandis dictu procli-
 uiora, quàm factu. Difficile est enim
 tacere quod scias, & vocé quasi erum-
 pentem continere. Præsertim cum
 concionatori non modò diuinas lite-
 ras, sed illas etiam, quæ ab humanitate
 nomen acceperunt, cognitas esse de-
 bere, alibi sit à nobis disputatum. Cu-
 ius rei veritatem nuptiæ illæ compro-
 bant cum captiua muliere, quæ mu-
 lier, vti S. Hieronymus interpretatur,
 illorum scriptorū lectio est, qui Chri-
 stum nescierunt. Dauidemq; ex va-
 riarum gentium spoliis illa apparasse
 constat, quæ ad magnificentissimi il-
 lius templi fabricam necessaria vi-
 debantur. Columnas quidem, &
 templi vasa non ex alia extitisse ma-
 teria scimus, quàm ex ære, quod ex
 eueris Adarezeri vrbibus Dauid in-
 clytus collegisset. Quæ diuini libri hi-
 storix facillè persuadent gentiū libris,
 & literis Ecclesiæ doctores, quos Sa-
 lomoniij templi columnæ adumbra-
 bant, instrui cōmodè posse, conciona-
 torem-

Deuter. 21.

In epistola
ad Pam-
machium
de obitu
Pauline.

Regum 2.
cap. 8.
De hac re
vide S.
August.
lib. 2. de do-
ctrina Chri-
stiana, c. 17.

toremque his studiis non mediocri
 erudiri. Enim vero nisi ista sapientia
 concionator reticet, seque reprimat, ac
 frenat interdum, concionis leges, &
 ra violet, suæque dignitatis videtur
 oblitus. Antisthenem audito & con-
 nito Socrate Rhetoricam reliquit
 accepimus, quam gloriosè docuit
 hisque verbis discipulos dimisit
 quærite magistrum, ego iam re-
 mihi que post tenebras lucem videtur
 adipisci. Nihil est mihi pater quòd
 topere de philosophis, oratoribus
 tisque labores: qui Prophetas, Apo-
 los, Euangeliumque pertractas. Non
 patiar ista te ex pristina satietate
 ctare. Nam concionis regiones
 tantum res ipsa sacra, diuina, mira-
 lis, sed etiam doctorum hominum
 consuetudo terminauit. Ergo tuis
 finibus contine, nec te Hieroglyphi-
 corum sacrum nomen, & grande
 moueat. Platonem, Aristotelem,
 tarchum, Senecam interdum appen-
 re licet, eorumque testimoniis, si
 si tempestiuè, si scitè, causam, & que
 stionem

*Quam mo-
 deratè, &
 cautè tra-
 ctare oportet
 bonas &
 liberales,
 disciplinas,
 D. Bernar-
 dus nos lu-
 culenter do-
 cet sermone
 36. Super
 Canti.*

tionem, qua de agitur, communire
permissum est: Poëtas nisi poscat ne-
cessitas, sitq; in testificando magna le-
piditas, proferre non decet. Quod si
ex istiusmodi scriptis, leuioribusq;e
studiis promendum aliquid erit, vo-
cem & orationem ita moderari debet
orator, vt vel ex ipso gestu qualis scri-
ptor sit, intelligi possit. Itaque infimæ
classis authores nominandi modus il-
le mihi non displicet, vt est apud Poë-
tam nescio quem, hæc ita sunt aperta,
vt ne Ouidium quidem latere potue-
rint, vos vel Horatio teste conuincam,
non semper Terentius insanit, cuius
illa mihi vsurpanda sententia est, ex
quo illi mali animi non mali versus:
negat Tullius, cui haberi fides infideli
potest, vt enim vos non vobis vellera
fertis oues, ita prisca illi sapientes non
sibi, sed nobis profuerunt: canit Ver-
gilius, in quem illa conueniunt, ex
ore tuo te iudico serue nequam. *Luca 19.*
Historiæ dignitas maior est, eamq; Chri-
stianus orator paulo sapius exponit,
rei vel commodius differendæ causa,
vel

vel vehementius amplificandæ. Si cõme
 enim tale inciderit, quale de Athenæ pietat
 ensium rege Codro scribitur, qui Lucio
 medios immisit hostes famulari veste, mor
 posset agnosci, si esset ornatu regio, quæra, c
 raculum erat datum, si rex interficeret h
 victrices Athenas fore, ingratum aut in vr
 toribus certè non erit illo præferri egredi
 die, quo Ecclesia mater Euangelii cum C
 nit, vbi illud est Caiphæ, expedit, si, per
 vnus homo moriatur pro populo, et iam ad
 tota gens pereat, quæ tamen Ethni tini p
 rum exempla desare non licet, quo clau
 do quidem nihil est, quod non du Episco
 næ literæ doceant, sanctorum vestan
 demonstrènt, ex grauissimis aut nit, at
 ribus sumptæ, Ecclesiastica histor multij
 complectatur doctissimorum iur quit,
 cio comprobata, ab illisq; perre postrie
 ta, qui in ea colligenda se minimè Raven
 nauos præbuerunt. In historiis fulam
 tem populo explicandis illud spectum a
 dum est, vt pietati, religioni, virti forte
 maximè faueatur, nostræq; ætatis ma d
 rores atq; hæses explodatur. Quæ popul
 do enim verbi causa in historicis let petuu
 comm

verba Tul
 lij ex 1. Tu
 scul.

Ioannis
 6. 11

da. Si memorabilem illam Mutinensium
 e Athe pietatem, quam Romano Pontifici
 ur, qui Lucio III. praestiterunt, trade me-
 veste, moria, tuisque eam auditoribus nar-
 gio, quara, cum res ipsa deponset: historia
 erficerat habet. *Caterum tumultuantibus*
 um aut in urbe Romanis, Lucius tandem Latio
 praesertim egressi statuit, ac Concilio Veronam indicto
 ngelium cum Cardinalibus plerisque, eo iter institu-
 xpediti, per Etruriam transiens Lucam patri-
 lo, & am adit, atque ibi basilicam Sancti Mar-
 Ethnici plurimis privilegiis honestavit. Inde
 cet, quo tertio Idus venit Bononiam, ibi Ioannis
 non d. Episcopi rogatu basilicam Sancti Petri, qua
 rum restaurata ex incendio fuerat, consecra-
 nis autavit, atque aram maximam aureo stragulo,
 hilton multisque sanctis reliquiis insignitam reli-
 am iavit, Mutina inde quarto Idus progressus
 e pertidie precibus Gerardi Archiepiscopi
 minime Raenatis, & Ardicionis Episcopi, & con-
 toriis salutem Mutinensium, & foederis moderato-
 d spectum adductus basilicam S. Geminiani ea
 ai, viri forte tempestate perfectam magna ceremo,
 etatis ma dedicavit, ac corpore ipsius confessoris
 r. Quo populo id in primis cupienti ostenso in per-
 ricis letitiam petuum quadragenariam peccatorum re-
 comissionem

*Ex Caroli
 Sigonij lib.
 15. de regno
 Italia.*

*Mutina
 Idus
 Martii
 15*

missionem iis, qui noxiis suis expiati
 illius natalitia coluissent, indulgit, postquam
 sub lucem ciuitati salutem, atq; incre-
 tum à Deo precatus vrbe exiit, & cum
 mille circiter passus esset progressus,
 adhuc non senserat, inusitato se comitatu
 patum animaduertit, erant autem
 num amplius duo millia, quæ honori
 pietatis gratia ipsum ab vrbe pedibus
 sequuta, cum accensis cereis precedebat.
 Itaq; ad eos conuersus his verbis dixit.
 Gratias agimus vobis de honore,
 nobis tam insignem adhibuistis,
 gnans eos addidit: benedicta sit terra
 quam incolitis, & benedicti vos, & fructus
 steri vestri, in perpetuum, cuius rei
 numento Mutinenses tabulam in par-
 basilica in forum vergente hanc historiam
 continentem, ut nunc quoque est, posuerunt.
 Annales verò, quibus nostræ Historiæ
 niæ narratur historia, eò libentius
 scet orator, concionatorq; Hispanus
 quòd animos vehementer accendit
 quæ sunt domestica, quæ propria
 stræ gentis, quæ nostra quodammodo
 Marcus Tullius omnia memoria

*Hæc Signo-
 nus.*

*Graves il-
 los & inu-
 sitatos, &
 à Medicis
 desperatos
 Philippus
 Iustiniani
 fratris no-
 stri morbos,
 quos sœ-*

nebat Romanorum suorum belli & pacis exempla, quibus ad auditores, iudicesq; permouendos cum res posceret, utebatur: quæ si concionator noster efficeret illo in die, quo Crucis triumphus celebratur, regumque & maximorum ducum, quibus Hispania proximè & secundum DEVM, eiusque Apostolum Iacobum salutem refert acceptam, historias opportunas afferret, auditoribus quidem esset non modò iucundus, sed etiam fructuosus. Sunt enim libri iam multum accuratè scripti, vnde res Hispanas discere possumus, maiorumque nostrorum fortitudinem, duritiam virilem, constantiam, frugalitatem, pietatemque cognoscere. Non ij sumus, qui nostros Hispanos ab omni culpa & scelere vindicemus, nam quorundam immanitas, hostis vlciscendi libido, Christianisq; moribus indignæ prouocationes, duellorū & crebritas, & licentia probari mihi non potest, multoq; minus clandestina cum religionis hoste colloquia, percussum

S cum

annorum
spatio pati-
entissime
constantif-
simèq;
perislerat,
summi Pō-
tificis Sixti
V. benedi-
ctio, cruxq;
sanauit,
idq; pri-
mum stru-
fore, & in-
tra Christi
nascentis
ferias, quas
per octo dies
solemni
gratula-
tione ma-
ter Ecclesia
celebrat,
futurum
esse pradi-
xerat, neq;
Iustitia-
num aut
res sefellit,
aut tem-
pus, nam
calendis
Ianuarij,
anui 1589.
cum ad
Pontificem
se deferri

petisset,
summi an-
tistitis cle-
mentiam
appellasset,
manu pon-
tiffex cru-
cem de mo-
re confor-
masset, sa-
lutaris il-
lius signi
similico-
sensit, dui-
mitusque
conualuit.
Huius au-
tem insi-
gnis, illu-
strisque
miraculi
testis est
Roma.

cum Mahumetanis foedus ad primas
inimicitias, vel cum patrię gentis
teritu persequēdas, regi infidias con-
parandas, qui etiam barbaris sole-
sacrosanctus. Sed innumerabiliū
xima decora pauculorū maculā de-
uerunt. Quid enim apud maiores
stros (quosdam excipio perfidia
proditionis amantes, quorū ex ne-
tia reliquorum virtus enituit) quā
inquam non graue, pium, mo-
stum, forte, magnanimum, im-
talitatiq̄ue ipsi consecrandum? quā
non sanctum, & ex religiosa qua-
disciplina profectum? Hoc victo-
celebres, hoc crebra miracula,
regni oppressi libertas, hoc Mau-
rum, qui Hispania potiti erant, vel
pulsio, vel seruitus, hoc illustres tri-
phi, hoc tropheā, hoc templa, tam
gnifica, tam sancta, tam referta, tam
multa, hoc sacrorum maiestas,
syncera religio, hoc Pontificum
gnitas, hoc ampla Ecclesiis attribe-
prēdia, hoc sacerdotum splendor,
clarissimæ vrbes, hoc insignes Aca-

miaz, hoc regni species, hoc denique
 recta ipsa significant, declarant, testi-
 ficantur, & prædicant. Vt enim publi-
 cam magnificentiam proavi nostri
 prouerent, à priuata luxuria sese
 quàm longissimè remouerunt. Quæ
 luxuries nostra in ætate tam malè de
 Hispanis rebus merita est, vt ea nos
 prope vna perdiderit. Nam epulæ, cõ-
 uicia, vestium elegantia, sumptus im-
 modici, alearum vsus multò pernicio-
 sissimus, hominumq; non modò ex-
 citatæ fortunæ, sed infimæ etiam for-
 tis prodiga, & profusa vita, nummo-
 rumque iactatio florentissimi & po-
 tentissimi regni vires eneruauit. Tan-
 tumque inter nos, maioresque no-
 stros interest, vt cùm patriam illi ab
 inimicis oppressam, cinctam vndique
 circumscriptamque periculis milita-
 ri disciplina, bellantium copiis, & im-
 peratorum virtute in libertatem pri-
 uatam vindicarint, in Affricam victri-
 cia signa intulerint, Narbonensem
 Galliam summa cum laude tenuerint,
 Mauritaniæ vrbes nõ paucas sub suam
 S 2 ditio-

ditionem subiunxerint: satis præ-
 rē nobiscum agi arbitremur, si be-
 lum refutare possimus illatum. Mi-
 licies enim, quæ in auitæ illius for-
 dinis locum, sedemq; inuasit, & in-
 strorum hominum vires frēgit, &
 nummos, qui sunt belli subsidia, &
 sipauit. Sunt ergo ab oratore, qui
 thoritate valeat, cuius non modo
 put, sed ipsa etiā canescat oratio,
 iorum cœnæ sobrietatis & continen-
 tiæ plenæ cum id ipsa feret occa-
 commemorandæ, laudanda parfina-
 nia, & in victu, ac cultu singularis
 moderatio prædicanda. Nec verò
 bitur mirabilis illa religio, cuius op-
 antiqui Hispani & hostes reiicere
 amissas vrbes recipere potuerunt.
 ua exempla, in quibus mirabile
 est, & ad pietatem excitandam acco-
 modatum, tacere non debet or-
 cionator. Itaque de cruce, quæ in
 dia sacerdote rem diuinam faceret
 sanguine redundauit, in feriis
 Thomæ Apostoli narranda populi
 historia est, quòd illius bona par-

*Hierony-
 mus Osa-
 rius libro
 s. de rebus*

diui Thomæ in ea vrbe & occisi & sepulci laudem, gloriamq; pertineat. *gestis Emmanuelis Lusitanorum regis.*
 Sed hæc rara rarò dicantur, quæ etsi absint, auditor non requirit. Profanorum testimoniis per me supersedere licebit, concionis quasi succus & sanguis in Scriptura, inq; sacris doctoribus est. Hæc qui habeat, concionabitur egregiè, neque si versiculos missos fecerit, grauius ille peccauerit.

E I D E M,

De auditoribus à concionatore docendis, deq; voce doctrina accommodanda.

ESTAT pars altera dubitationis tuæ, quæ mihi videtur esse difficilis, suum enim cuique pulchrum est, sequar tamen in respondendo quod ab optimis quibusque fieri video, quodq; malle te intelligo, id enim puto esse cõmodius. Primum exordia nec longa sint, nec vulgaria, nec à suscepta quæstione disiuncta. Nam (vt ait Seneca) magna elo- *Declamatio. lib. 10.*
 S 3 quen-

quentia opus est, vt in dicendi ini-
placeamus. Exordia hic dicimus, quæ
salutationem Virginis antecedunt.
Quæ tu nunquam prætermittis, quæ
omittenda non sunt his præsertim
lamitosis temporibus, quibus et
Dei parentem pietas ab insanissimis
hæreticis oppugnatur. Frustra tam-
nam veritas vincit, & valet. Cùm
tem Euangelij verba exposita,
explanata breuiter erunt, vel vna
duntaxat rem & sententiam præ-
atque vrgebit orator, vel Euangelij
omne percurrat. Vtraq; in vsu est
tio concionandi: me tamen iudicium
vna potiùs parte consistet, quàm
nes vellicabit. Etenim tum mirabilis
ter augetur, & crescit oratio, cùm
vna tractatur. Ipsique audientes
ægrè illa obliuisci possunt, quæ
nis sint & argumentis, & lateribus
agitata. Quare vt rem vnam discuti-
ac disputes, moneo, rationes animas
uertas, argumenta perpendas, facta
Scripturæ testimonia colligas, vna
omnis concionandi & vtilitas existit
& ver

& veritas: persuadendi loca omnia
perquiras, omnemque industriam,
conferas ad Christiani populi mores
corrigen-^{dos}. Sanctorum patrum le-
ctione & eruditior fies & melior,
pulcræ aptæque similitudines do-
cent, delectant, & mouent. Perspi-
cuitate & ordine nil est in dicendo
commodius. Quæ enim explanatè,
quæque distinctè à concionatore di-
cuntur, nemo est tam excors, quin
intelligat. Committere nunquam
debet bonus concionator, vt ex tem-
pore dicere quamuis re vera dicat, vi-
deatur. Quidam enim vel ingenio
freti, vel ipsa authoritate ac fama con-
fisi à libris recedunt, neque satis diu
quæ sunt loquuturi, præmeditantur,
ac prævident: ex quo euenit, vt audi-
tores, quorum multi docti sunt, & sapi-
entes, quid concionator dicat, intelli-
gant, minimè tamen quorsum illa spe-
dent, scire queant. Nulla enim rerū
connexio est, ordo nullus, sed magna
confusio. Quo vitio laborare quosdam
video ex iis, qui studio & diligentia

S 4 ad di-

ad dicendum se comparant, nam te vel pr
 inuentione cōtenti dispositionis pro docil
 cepta negligunt, perturbatum que lentia
 cendi morem sequuntur, quidam capta
 verò propositionis, si res sit vna trad magn
 da, partitionis, vbi plura dicuntur quæsi
 ita sunt inimici, vt neutram vnquam incou
 adhibeant: quòd ea, quæ dicturi su mam
 cælare velint audientes, vt quæ dice nem o
 tur, noua videantur.. Arbitrante explic
 enim propositione, & partitione, de or
 rum vtriusque magna vis est ad do sumer
 litatem comparandam, aliquid sit do
 ipsa & audiendi & differendi volup expon
 te decerpi, doctis, præmonitisq; au ac di
 toribus quid sit orator allaturus? Q rem o
 ratio quantum possit, & valeat, vti uem
 rint alij, mihi qui ita sentiunt, no rator
 modò antiquitati, sed etiã veritati aut vo
 dentur obsistere. Illud enim fo dulan
 quid velis efficere, non minuit, sed Tulliu
 get expectationem: restat enim ill guida
 ac relinquatur, quo id modo effi maxim
 as? Quò enim vberius promissio celeri
 est, eò maior est dignitas in præstatio do, a
 Quare noster orator posteaquam Nam

nam re vel proposita, vel diuisa ac distributa
 onis pr dociles reddiderit auditores, beneuo-
 mque lentiam exordiendi commoditate,
 quidam captauerit, attentionem quaestionis
 na trad magnitudine, grauitate, & vtilitate
 dicunt quaesierit, in confirmationem totus
 vnque incumbet, omniumque praclarissi-
 turi su mam & delectandi, & mouendi ratio-
 ae dice nem ducat, quae solidissima doctrinae
 itram explicatione nitatur. Bonam proin-
 one, de orationis partem in docendo con-
 ad doc sumet, dabitque operam, vt etiam si
 quid sit doctrina vulgaris, non vulgariter.
 volupt exponatur. Quietum hoc docendi
 usque ac disputandi genus sedatum orato-
 rus. Quam desiderat, & sonum vocis sua-
 at, vt uem. Quo enim tempore docet o-
 nt, ne rator, loquentis similior erit, quam
 eritati aut vociferantis, aut lugentis, aut mo-
 nim fo dulantis. Rectissime enim praecipit
 it, sed Tullius vt vox nec sit canora, nec lan- *r. Officio.*
 nim ill guida. Duo declinanda sunt vitia,
 o eff maximè inter se pugnancia, alterum
 omiff celeritatis est nimiae in pronuncian-
 aestand do, alterum intolerandae tarditatis.
 quam Nam oratoris lentitudo multum, vt

Epist. 40.

ait Seneca, de auditorum & attentio-
ne, & opinione detrahit, generatio-
nem vel inopiæ, infantiaque suspitione
vel obliuionis formidinem ita g-
nem iniicit, vt auditores venisse p-
niteat. Talis Publius Vinicius fru-
orato

ibidem.

dicitur, qui authore hoc ipso Seneca
vellebat singula verba, atq; ita in-
bat, & cunctabatur, vt dictare, non
quasi t-
quemo-
prende-

ibidem.

facilis etiam est, quia, vt idem Seneca
coerce-
censet, sine lege huiusmodi currit
verba
locitas, plus sonat, quàm valet, nec
tem,
tam verba profert, quàm profundè
peret
Oratio enim, quæ ad docendum
do im-
confertur, nisi sensim in animos
deat p-
fluat, inutilis est, quia vt hic idem
sit, qu-
quem tam sæpè contestor, Seneca
te, no-

ibidem.

cit, *non traditur, quod fugit, neque
media profunt, nisi immorentur.* Hic
non p-
riamq; affert de ridenda pronuntia-
more
tione cuiusdam, qui orationem quæ
tranq-
celerrimè prolatam sic continuat
differ-
vel confundeat potius, vt non
moti-
lùm sententias, ambitus, circuitus
mè, v-
nes, dicendi que moras, & interp-
di sen-

z attendi
 enera
 pitione
 a ita g
 enisse
 ius fu
 o Sen
 ita in
 re, non
 ritas
 em Sen
 curru
 et, ne
 ofund
 ndum
 nimos
 ic id
 Seneca
 , nequ
 ur. Hi
 ronun
 em qu
 tinua
 t non
 circun
 interp

ea, sine quibus intelligi oratio nequit,
 omnino tolleretur, verum etiam neces-
 saria ad respirandum interualla vita-
 ret. Ex quo fiebat, ut semel incipere,
 semel desinere videretur. Quo nil
 oratori turpius, nil esse inutilius po-
 test. *Cum enim, ut ait Tullius, fertur* Lib. 2. de
 finibus.
quasi torrens oratio, quamuis multa cuius-
quomodi rapiat, nil tamen teneas, nil ap-
prendas, nusquam orationem rapidam
coerceas. Itaque non Serapionem sic
 verba conuoluentem, ac concitan-
 tem, ut ea vox non funderet, sed ra-
 peret, & obscuraret, in pronuncian-
 do imitabitur noster hic orator: stu-
 deat potius, ut Flauij Fabiani similis
 sit, qui Seneca teste, docebat expedi-
 te, non efferate, ut facilitatem esse il-
 lam non fatuitatem, pronuntiationem,
 non properationem appareret. Cla-
 mores omnino fugiendi sunt in hoc
 tranquillo, leni, & placido genere
 differendi. Audiri quidem etiam a re-
 motissimis debet orator, cum hoc ta-
 me, ut doceri se qui adsunt, non obtun-
 di sentiant. Et ut vocem disputantis,
 ac pra-

ac præcipientis grauem, moderatæ
que requirimus, sic orationis gen
nolumus esse grandiloquum. Quo
erit obscurior, eò planius, dilucid
que tractetur, à Græcis, Latinis
est vocibus abstinendum, argumen
rumque strepitus deuitandus, Hi
nique sermonis puritas adhibenda
Caveat Christianus orator ne
dicat obscurius, nullumque sit v
bulum quod auditores fugiat etia
rusticanos, & ingenio pinguiore
tricesque imitetur, quæ omnia
nima mansa in os infantibus pro
inferere consuescunt. Hoc autem
facilius assequetur, si rem, quæ v
bitur obscurior, probè cognitam
lerit, explicationemque prouiden
Crebras translationes, contrariis
ta contraria, paria paribus redd
similiter cadentia, eundem finem
bentia, literarum vel affinitate, vel
tatione quæ sitas venustates, omne
denique insignem ornatum, ora
nisque longiorem circuitum ab
qui doceat, abesse cupimus: vt
ve

moderatam veritatis magis, quàm concinnitatis?
 indicet amatorem. Licebit tamen
 si quasi campus erit quæstionis, etiam
 res docentem, ac enucleantem ser-
 monis genere uti grandiore. Quæ
 meditata afferuntur ab eo, qui ad mul-
 tam noctem vigilavit, non tam lucer-
 nam, quam sancti spiritus oleum vo-
 luntates commouentis redolebunt.
 Quæ autem dicuntur ex tempore,
 quod nolim, sed rapitur interdum,
 orator tanquàm spiritu vehemèti, ita ut
 aliter atq; decreuerat, loqui cogatur,
 quod diuo Augustino ad populum
 verba facienti aliquando accidit,
 inque Manichæos, quod minimè sta-
 tuerat, inuectus est, consilij mutatio-
 nem exitu fortunante; Firmus enim,
 qui Augustino ignorante concioni
 intererat, isq; Manichæus errorem de-
 didicit, orthodoxamq; est fidem am-
 plexus, quæ igitur repentina sunt, ea
 sic callidè cum illis, quæ concionator
 cogitauerat, insuantur, ut ab audi-
 toribus etiam prudentibus minimè
 possint internosci. Caueri illud etiam
 in

*Posidonius in Vita
 D. Augustini. cap.
 15.*

in dicendo debet, ne res verbis de
 taxat aut eleuentur, aut attollantur.
 Pugnet ratione, pugnet orator
 genio, quæ magna, quæ recondita
 quæ erudita, quæ exquisita affe
 eò grandiora, & admirabiliora vi
 buntur, quò erunt à concionator
 dicta simpliciùs. Frequens confes
 ybi mulierculæ, puerique sunt, n
 uetur audiens *nouum hoc est, inauditu*
quæ quod affero: sed est acutorum &
 crium habenda ratio, quorum auribus
 capaces sunt, & semper amplius
 quid expectantes, quæ etiam in
 plenum, & inane fastidiosissimè,
 perbissimèq; diiudicant. Accedit
 stræ linguæ necessitas, inter quam
 inter latinam cum magna affinitas
 tamen hoc maximè interest, quod
 illa planior, atque simplicior, hæc
 nior, compositiorq; esse reperitur.
 Ita fit, vt multò plures loquendi,
 nandi, amplificandi que figuras lat
 oratio, quàm Hispana recipiat.
 quo etiam efficitur, vt nihil promitt
 re Hispanus possit orator, quin fide

quasi cogatur liberare. Nihil extolle-
 re, nihil augere, nihil exaggerare, quin
 quantum verbis expressit, tantum re
 vera demonstret. Quare concionator
 sanctus, & sapiens hyperbolem tan-
 quam scopulum vitare, & declinare
 debet: otij consumendi causa nil di-
 cer, serius, seuerusq; erit, rerumq; pul-
 sis & reiectis imaginibus res ipsas an-
 te auditorum oculos, atque ora con-
 stituet. Hæc habuit nouus Herma-
 goras, quæ tibi responderet, quem ac-
 cepimus inopem ad ornandum, pa-
 rum acutum ad inueniendum fuisse.
 De quo Cicero scribit: *Eam in illo vim*
fuisse, ut ei multò Rhetoricam citiùs quis
concederet, quàm Philosophiam concesserit.
Neque eò (inquit) dico, quòd eius ars,
quam edidit, mihi mendosissimè scripta vi-
detur, (nam satis in ea videtur ex anti-
quis artibus ingeniosè, & diligenter ele-
ctas res collocasse, & nonnihil ipse quoque
non protulisse,) verùm oratori minimum
est de arte loqui, quod hic fecit, multo ma-
ximùm ex arte dicere, quod eum minimè
potuisse, omnes videmus. Hæc de Her-
 magora

*Lib. 1. de
 Inuentio.*

magora Tullius. Tu igitur his non
vel consiliis, vel præceptis utere
arbitratu. Ut enim quæ tradimus
homini docto non placeant, volumus
nostra tibi non placere non poterit.

HIERONYMO BINUNCIO.

De materia concionis.

*Guilielmus
Abbas in
vita D.
Bernardi,
lib. I. c. 6.*

IVVS Bernardus, Bimundus
doctissime, primas conciones
obscuriores habuit, quæ
ut ab hominibus intelligi possent
enim sanctus orator subtiliter
quàm dilucidè loqueretur, tantum
rerum & abstrusarum, & admirabilem
quasi tenuitas esset, ut aciem
geret, surdis canere videbatur, sum-
mum laboris, atque operis per-
bat, quæ tamen concionandi
nitatis diuturna non fuit. Nam doctus
adiutoreque sancto Spiritu, cuius
men flens, & lacrymâs Bernardus
plorauerat, tam mirus concionandi
euasit, ut neque sermonis perspicuitas
neque argumenti utilitas, neque

tens illa, ac vehemens, qua animi fle-
stantur, desiderari iam posset oratio.
Nam quo rem modo concepisset, ani-
mo, & cogitatione comprehendisset,
ita explicabat, quæq; sibi persuaserat,
etiam auditoribus persuadebat. Er-
go Bernardi sanctitas cum incredibili
sapientia coniuncta inter potentissi-
mos reges pacem, & concordiam sa-
pè constituit, dissidentes à Christi Vi-
cario tyrannos ad rectam sententiam,
& Apostolicæ sedis cum salutarè, tum
maximè necessariam obedientiam re-
uocavit: discordes ciuitates atque res-
publicas firmissimis fœderibus socia-
uit: pro summi antistitis dignitate for-
tissimè propugnauit, à summis Ponti-
ficibus mandatas legationes piè, san-
ctèq; obiit, Catholicæ Ecclesiæ tem-
poribus tēpus omne transmisit. Non
enim tanti concionatoris virtus exi-
guis se finibus tenuit, sed omnem ferè
mundum cōplexa vberimos fructus
tulit. Equidem Binunci dignissime
nunquã diui hanc Bernardi historiam
vel lego, vel audio, quin cōciones illas

T remin-

reminiscar, quibus adolescens vete-
 ris, sic accuratis, obscuris, magnificis
 vt earum laudaretur inuétio, acumen
 docti homines mirari potius, quam
 imitari se posse confiderent. Ista ve-
 tætas & grandior, & melior, vt se Deo
 bone perfecit, & perpoliuit! vt illa
 leriter abiecit, quæ iuueniliter dici
 debantur! Auditorum vtilitate,
 morum correctione nil habes an-
 quius, nilque aliud in concionando
 spectas, nisi vt populo profis. Mater
 est planè moralis, qualem oportet
 concionum. Nam cum finis legis
 Paulus ait, non sit ostentatio discipu-
 læ, sed charitas de corde puro, & con-
 scientia bona, & fide non ficta, cui
 qui ita se in concionando gerit, vt
 bẽm in fide erudiat, de Deo bene
 rare iubeat, à flagitiis abstrahat, qui
 rum sibi mens conscia non graui-
 angit, & excruciarı non potest, mu-
 tudinem igne charitatis accendat,
 vt excitaret, Christus venit in mun-
 dum diuinę huius artis, infra quam
 teræ artes sunt, præclarum credamur
 tific

*1. Ad Ti-
 moth. 1.*

Luc. 12.

tificem. Itaque & à diuo Francisco, &
 à sancto Dominico eius æquali in iis
 legibus, quas suis sectatoribus sanxe-
 runt, cautum, statutumque est, vt ni-
 hil aliud monachi concionantes di-
 cant, nisi quod ad virtutis studium
 scelerisq; odium possit incitare. Atq;
 ea de causâ & felicitatis æternæ præ-
 miû, & inferorum perpetuos crucia-
 tus assiduè repetere iubent, ac frequè-
 ter iterare. Christianis enim oratori-
 bus illud esse propositum debet, vt ho-
 mines à vitiis deterritos ad virtutem
 cohortentur. Magis autem recondite,
 secretæq; intelligentiæ quæstiones sa-
 nus & sapiens reticebit orator. Qui ve-
 rò quid in quoque vitæ genere facere
 necesse sit, è suggesto explicant, con-
 cionatores optimi sunt. Nam Christi
 præcursor in tradendis vitæ præceptis
 quid unicuique consentaneum esset,
 exposuit, publicanorumq; & militum
 officia luculenter explanauit. Quid
 Paulus? nonne parentibus, liberis, ma-
 ritis, vxoribus, dominis, seruis vitæ of-
 ficia præscribit, omniumq; ordinum

Luca 3.

Ad Tit. 2.

T 2 mira-

mirabilem se præbet institutorem, magistram? nihil tamen prudens concionator affirmet, quod dubium, controuersumq; sit, nihil ponat esse meritiferum, de quo auditor doctus possit ambigere. Sacramentorū vsus longe saluberrimus hominibus est à bono concionatore cōmendandus. Ad misericordiam magis, magisq; in hominum animis frigescentem ardentius mis est verbis auditor incitandus. Quod ex Christi lege, & Euangelio concionatur, & dicit, conari, enitiq; debet, curæ parentibus sit educatio filiorum.

*In epist. ad
Salutam
de Siduuta-
re seruada.*

*Non enim, ut diui Hieronymi verbi-
tar, parui est apud Deum meriti bene-
educare. Contra verò grauissimum
gitij est, in hac re esse dissolutos.
enim, ut idem Hieronymus ait, per-*

*In epist. ad
Latam de
instit. filia.*

*etas, & sui iuris imputatur parētibus, qui
to magis lactens, & fragilis, quæ in sta-
tentiam Domini ignorat dextram, & sinis-
stram, id est, boni & mali differentiam.
sollicita prouides, ne filia percutiatur à
ra, cur non eadem cura prouideas, ne feri-
tur à malleo vniuersa terra. Ne bilis*

*aureo calice Babylonis, ne egrediatur cum
Dina, & velit videre filias regionis alienæ.*

Genes. 18.

Itaq; Abrahamus charissimus præpo-
tenti illi Deo fuit, & in secretorū par-
tem, noticiamq; vocatus, quòd esset
filiis, ac posteris sancta, & salubria vi-
uendi præcepta daturus. Maximè au-
tem Christiano oratori curandum est,
contendendiq; in eo nerui omnes, vt
quæ publica vel flagitia, vel maleficia
erunt, ex pagis, ex oppidis, ex vrbibus
extirpentur: perniciosæ consuetudi-
nes, vsusq; foedi tollantur. Qui enim
serio cōcionatur, quiq; Apostolorum
imitator est verus, nihil extare finit,
quod oculos possit offendere, & ani-
mis graue vulnus imponere. Noster
quidem dux, & pater Ignatius id sem-
per spectabat in concionibus, quas ad
populum habuit, vtq; publicam cau-
sam, publicam & salutem, & verecun-
diam tueretur, summa ope contendit:
itaq; perniciosis sublatis moribus salu-
tares induxit, quo bono suam patriam
carere non est passus, exterminatis il-
lis, atq; reuulsis, quæ factu essent, visuq;

T 3

turpia,

*Petrus Ri-
badenera,
in Vita Ig-
natiij, lib. 2.
cap. 5.*

turpia, quæq; summo cum pudicitie
detrimento fiebant eò perniciosiora
quò temporis diuturnitas liberiora
faciliora reddiderat. Præclara illa
ui Augustini victoria tibi pro ista con-
ditione, ac sapientia ignota esse non
potest. Qua ex Mauritanie perantiqua
illa vrbe, quam Cæsaream appellatam
crudellem ludum, & nefarium rele-
uit: quo in ludo, (si ita eum nomi-
fas est) duo aduersi ciuium exercitii
lapidibus inter se tanta & immanitate,
& impietate decertabant, ut à liberis
parentes, à parentibus liberi, à fratribus
fratres, à cognatis cognati, à amicis
amici necarentur. At Augustinus
barbaræ crudelitatis impatiens
aduocata cõcione inhumanam illam
consuetudinem grauissimis verbis
erat oratione & copiosus, & vehementer
accusauit, nec ante dicendi, vel fulgendi
randi potius & tonandi finem fecerit
quàm ex omnium lachrymis, & fleuibus
cognouit efferatas populi mentes
humanitatem, & lenitatem inclinari.
Ergò immane certamen authore Augustino

gustino sublatum est, & salutaris eloquentiæ vis declarata, quæ inermis, & nuda impia Cæsariensium arma compresserit; luctuosumq; ciuium spectaculum ex Christianorū oculis in perpetuum remouerit. Vale, & te Augustini præbe simillimū, quem quanti facias tuarum concionū hortuli demonstrant maximi huius doctoris sacris, augustisq; fontibus irrigati.

E I D E M,

De inutiliter concionantibus.

VANGELICVS concionator & verus Hieronyme doctissime pro virili sua parte contendit, vt flagitiis, sceleribusq; pulsus, ac profligatis virtus dominetur: à quo studio illi abhorrent, quos moralis pudet concionis: quiq; illa tractant quæ aq̄is & auribus, & animis sceleratus attendit auditor. Sic enim de virtute disputant, sic inuehuntur in vitia, vt nec velle cæteris, nec sibi quæ dicant, persuasisse videātur. Nam huiusmodi concionibus deest ille dolor actionis,

T 4 qui

qui mentis est index, illaque est f...
 subiecta materies, ex qua populus f...
 leribus, & flagitiis inquinat⁹ nihil...
 litatis, & medicinæ capere possit. Cuius...
 enim remedia nulla sint, quæ tam...
 ciant dolorem, quàm quæ sunt salu...
 ria, hominumque tumorem tanqu...
 strumam orationis scalpello refect...
 non audeant, doloriq; medici parca...
 & auditorum, & suo, amicissimo...
 pulo concionantur. Sæpè enim...
 nire solet, vt curationem, quæ fem...
 & igne conficitur, tam medicus, qu...
 ipse reformidet ægrotus, ad facilit...
 que medicamēta veniatur, quibus...
 cera foueantur magis, quàm sanet...
 Cùm enim vulnus insedit, chirurg...
 opus est, qua secetur, atq; vratur...
 tus, quæ verò hæc acerbiora man...
 exequitur, cùm minùs videtur, tū...
 magis mansuescit. At est, inquit...
 ingenij opinio captanda, quæ firm...
 atque orationis, concionisq; deflex...
 ad morum obiurgationem declinat...
 orator, eleuatur nescio quomodo, p...
 risq; vociferationem illam secus inter...
 pretat

ue est interpretantibus, eruditionis, orationisq;
 pulus inopia fieri suspicantibus, vt ex alto
 nihil quasi in terram cadat orator, & domo
 offic. Cuiusmodi vicia, velut, quaedam suæ infantia
 æ tam labibula quærat, quasi verò ingeniosi
 nnt salutarij sint, nisi qui hominũ saluti quan-
 tanquam maxima possunt remedia compa-
 o referant, atque conquirunt, nec ob aliam
 ci paræ causam libros euoluunt, nisi vt esse
 ssimo hominibus fructuosi possint. Quid ali-
 nim eud sancti doctores factitarunt? Quis
 uæ ferè Aristotelem non admiratur de mori-
 cus, quibus differentem? quis Ciceronis offi-
 faciliore non effert in cœlum? quis Sene-
 quibus eam non suspicit? quis non Plutarchi
 a sanè moralia præcepta dilaudat? quis illis
 chirurgi scriptoribus laudè pleno modio non
 tur egri tribuit, qui se totos in optimo vitæ ge-
 a manere explicando tradendisq; benè vi-
 tur, cuiuendi præceptis collocarunt? Negat
 quibus Crassus apud Ciceronem magnum il-
 æ simum esse oratorem posse, qui de mori-
 deflexibus & vitæ nõ agat: Carneades autem
 eclinau proemiorum, epilogorumq; præce- *1. De orate.*
 odo, præ nugas appellat comparatione illa-
 us inter tum rerum, quæ ad ciuitates instituen-
 pretar das,

T 5

das,

das, leges scribendas, æquitatem
 stitiam, fidem, cupiditates frangere
 conformandosque hominum mem
 conferuntur. Equidem adduci mem
 quam potui, ut cõcionem probarentis
 quæ ad homines permouendos mem
 non esset. Orator verò ut moueat beo c
 etat, & vincat non vna sit materia legi po
 tentus, artẽ adhibeat, rem populæ mens
 dicat, misceatq; quod dixit Horatius quatu
 utile dulci. In eos enim concionæ ciona
 res incidere sæpè solemus, quos iplos
 tuosos magis, quàm studiosos, clu
 tores, quàm doctores esse dele
 quorum illepidæ, & insulsæ concio
 efficit. Doceri enim, mulceri, nator
 uerique volumus, quod eximia sc
 tia est, & eloquentiæ non vulgari
 Me quidẽ quorundam sic frangitio
 tio, ut quidquid admoneant, fac
 mum me præbere soleam, & ad
 enda, quæ dixerint, me me statim
 parare studeam: quod quidẽ tum
 nit, cum nõ solùm compra oratio
 ornata, atq; elegans, verum etiam
 ipsæ calent, & quæstio utilis tractat
 vtilis

In arte poe.

uicatem
 s frange
 num m
 dduci
 probat
 endos
 noueat
 ateria
 popul
 it Hor
 oncion
 , quos
 sos, cl
 se dele
 a conc
 ulceri
 imia sic
 i vulg
 frangit
 ant, fac
 & ad h
 estati
 é tunc
 oratio
 n etiam
 is tract
 vtili

vtiliter. Cùm autem mollis oratio est,
 & quæ aures duntaxat oblectet, erigo
 memet, solutusq; illo metu, quem gra-
 uem, piū, sanctum, & salutarem di-
 centis ardor solet iniicere, mei q; im-
 memor, concionis auditorem me pre-
 beo curiosum. Vnde profectò intel-
 ligi potest, quā ille sit & fortis, & vehe-
 mens, qui de moribus salubriter elo-
 quitur. Qui enim grauissimum con-
 cionandi munus præclare obeunt, vel
 ipsos dicendi artifices mouere primos
 debent, sanare, mutare, corrigere. De
 morte me audiente concionatus qui-
 dam est, aderant duo maximi concio-
 natores, sese orator gessit strenuè, ea
 enim dixit, quæ qui doctus non esset,
 dicere non possèt: ita dixit, vt nemo
 in illa maxima frequentia adesset,
 quin quæ audiret, ab illo ipso, qui
 diceret, fieri fateretur: duo illi,
 quos dixi, concionatores, quorum
 vtrumque, alterum altera de causa
 Hispania vniuersa concelebrat, nil se
 vnquam melius maiusq; audisse,
 præq; illo concionari se nescire dixerūt.
 Cùm

Cùm enim ars ad materiam accedens, quæ
& actionem æquat oratio, nec orationis
ris vita dissentit, tum admirabilem
existit, quo partim viso, partim audito
to & infantes, & eloquentes obstruuntur
cunt. Qui autem morum emendatione
tione prætermittit inauditas quæ
nes, inutilesq; suscipiunt, & tanquam
relicta patria novas regiones rationibus
orationeque perlustrant, laudantur
quidem ab imperitis solent, eruditorum
rum tamen, beneque de rebus emendatis
mantium laudē & plausum raro consequi
sequuntur. Estq; eorū ridicula ostentatio
cionis ieiunitas, qua ne gloriolam
quidem assequuntur, quam vana
tiebant. Quibus illud etiam emendatione
neccesse est, vt non tam iucunda prædicatio
morum laus sit, quam vnius vituperatio
tio molesta. Quinetiam dulces prædicatio
conciones non illo solum perniciosa
nomine sunt, quod turpiter vituperatione
quasi licentiam dare videntur, sed etiam
iam quod concionatorum cum vituperatione
cionatoribus cõparationes inuentione
odiosas. Nam improbissimi homines

am accedentes, quibus inuisa obiurgatio est, ad le-
nec omnes illos confugiunt, ut qui forum
irabile, atque tribunal effugiendæ poenæ cau-
artim ad declinant, quos etiam concionandi
es obstruunt dicunt esse præclaros, utpote
m ementem literis, non minis, rationibus, non
as quæ vociferationibus agant, amanter fer-
& tanquam innocentes, non amentes debacchen-
nes rationibus. Hinc illa non modò iudiciorum,
laudarum sed etiam morum dissimilitudo, hinc
nt, eruditionum quorundam cõtentio turpissima, qui
ebus nec se ipsi corrigunt, nec alios corrigi,
n raro curari patiuntur: qui ita vesani, a-
denda mentesq; sunt, ut bonis concionatori-
prioribus obstant, atque obstrepant, mul-
m vnaq; à salutari, & veridica concione
m eorum retractos in ea templa venire cogant,
unda pœni ad cõcionatoris molliculi vocem
as vituperant, nulla sacri ædificij atque operis colu-
dulcissima contremiscit. Itaque in factio-
perniciosas, partesq; diuisi ciues alij aliud con-
ter vincunt concionandi genus perniciofa contentio-
tur, sed ne defendunt. Qui autem maximi
cum cõcionatoris nomen assequi cupiebat, vel
inuedit in falsi doctoris, ac prophetæ, vel certè
in seditionis ciuis crimine incurrit: fieriq;
sæpè

sapere solet, ut non solum concitatus; de
 inflatus non assequatur, quæ ambulant, m
 se concupiuerat, verum etiam forum
 nis, & bonis euersus infami supplicetaria
 affectus intereat. Nam habenti dem or
 tur, ut diuina canunt oracula; non ore.
 benti, & quod habet, auferetur. D. nostrar
 raut hoc nobis Erasmus, cuius tam H
 tis eloquentiam nostri & parente qui pri
 au mirabantur: qui tamen ubi qu
 coepit esse in religione suspectus, docuer
 tantum Christiani, sed etiam Tull. Max. f
 nomen amisit. Eiusmodi enim blandi
 scripsit, à quibus multum detrim sollicit
 pietas capit, nihil adiuuenti lacrimis
 Sermone siquidem vsus est vario stixur
 xto, ex multisq; dicendi cofusio Pellat
 ribus, quod sanè vicium tum max Grego
 apparuit, cum à piis & planè cultu
 minibus Ciceronis stylus longo per
 interuallo reuocatus. Neque h
 li Erasmo contigit, sed multis
 nationum exterarum hominibus g
 qui ut erant Romanæ Ecclesiæ ad
 si, sic eos Romani sermonis, qu
 minimè arbitrabantur, candor, q

Luca 19.

oncionibus defecit. O miseros, si intellexe-
 runt, miseriae, si non praesenserunt, ip-
 sorum amentiam literis posse mandari:
 nefariaeque perfidiae ne posteritate qui-
 bus omnium seculorum immemorem
 ore. Patere hoc loco praeterire me-
 nostram calamitatem, id est, quorum-
 dam Hispaniae Theologorum lapsum,
 qui primò strangulati, deinde combu-
 sti, quam sit pestifera superbiae radix
 docuerunt: quamque inuisi Deo Opt.
 Max. sint, qui concionantes auribus
 blandiantur, deque sui existimatione
 solliciti Christum non praedicant cru-
 cifixum. Et nimirum hi sunt, quos diuus
 Paulus diuini verbi adulteratores ap-
 pellat. Quae Apostoli verba sanctus
 Gregorius interpretatus sic ait. *Ad-*
ulter non prolem, sed voluptatem querit,
peruersus quisque ac vana gloria serui-
ens recte adulterare verbum Dei dicitur,
quia per sacrum eloquium non DEI fi-
lios gignere, sed suam scientiam desi-
derat ostentare. Quem enim libido glo-
ria ad loquendum trahit, voluptati ma-
gis, quam generationi operam impendit.
 Ab hoc

1. Corin. 4.

Lib. 16. mo-
ral. c. 25.

Ab hoc mi Hieronyme adulterio
ro te abesse: & filios Christo, eius
Ecclesiæ procreare iusta natos
Vale, & in isto vtiliter, viriliter
cionandi consilio permane.

HIERONYMO ANGLORUM

De oblectandi necessitate

EREOR mi Hieronyme
reprehendar, cum hæc
scribam, quæ de oblectan
concionatore auditoribus præ
collegi, ad te, inquam, qui in op
genere dicendi tam longè proced
quod si facerem quasi te erudire
cere volens, iure accusarer, sed
plurimum abs sum: neque enim
cas, quæ sunt tibi tritissima, ad te
mus, sed quia tuum mihi iucund
est nomen, & quod te æquissim
rum mearum æstimatorem expe
& iudicem. Attendes igitur dil
ter vt soles, quæ de oblectandi ne
tate, modo, & ratione à me disp
tur. Sunt enim, qui orationis

atem minus esse necessariam arbitren-
 tur, quorum refellenda sententia est,
 sunt qui aut sine modo delectent, aut
 quia puerilia colligunt, non delectent,
 quorum lepiditatibus moderari stu-
 demus, ac cupimus: tertium est genus
 oratorum illustrium ac perfectorum,
 quibus vera delectandi cognita ratio
 est, qui neque nihil, neque nimis, tan-
 tumque dulcedinis adhibent, quantum
 muneris sanctitas ipsa desiderat, qui
 etiam quod cordas illas pellere soleant,
 ex quibus concentus existit, patefaci-
 endi mihi sunt, ut qui libenter audiri
 volunt, dictionem suam ad horum nor-
 mam, rationemque conforment. De
 his igitur agendum tribus est, verbo-
 rum fortasse, quam leges epistolae pa-
 riantur, sed veniam dabis immensitati
 questionis. Et ut ab illa re, quae pri-
 ma proposita, promissaque est, dicendi
 sumam initium, persuasum esse con-
 sionatori debet, sine delectatione ni-
 hil omnino profici, in magnoque illos
 errore versari: qui Christiani oratoris
 munus docendi, mouendi que necessi-

V

tate

rate definiunt, in eaque hæresi sunt
 delectationem Christiani concio-
 toris officio parum esse consonam
 bitrentur, quorum quàm sit abfu-
 sentètia diui Augustini testimonium
 illud graue declarat, ad permouen-
 homines salubri suauitate, vel sua
 lubritate nihil esse melius affirma-
 qui etiam è quatuor libris, quibus
 ctorem Christianum instituit, &
 format, vnum in eo consumptum
 doceat quemadmodum quæ inu-
 mus, Rhetorico prope more, id
 iucundè & facundè proferamus.
 telligebat enim vir ille sanctissimus
 diuinaque & humana sapientia
 biliter eruditus, & in hac ipsa dic-
 arte multum exercitatus sua uolo-
 tiæ quanta vis esset ad hominum
 tes, vel à vitiis retrahendas, vel ad
 nestatem & decus impellendas, vo-
 mus enim illud idem contingere
 cionatori nostro, quod forensi ora-
 Cicero, vt eueniret, optabat, vel
 exigebat. Volumus, vt cum audiret
 sit, eum esse dicturum, multo ante lo-
 ad au-

*Lib. 4. de
 doctrina
 Christiana
 cap. 8.*

In Bruto.

audiendum occupetur. Hoc faci-
 le assequuntur illi, quibus multa ad di-
 cendum ornamenta superant. Fieri
 quidem & potest & solet, ut & voce
 absoni, & corpore ac vultu vastiores,
 inopesque sermonis libenter audian-
 tur. Sanctitatis enim opinio perficit,
 ut & naturæ vitia tegantur, & dicendi
 suavitatem non requirat auditor na-
 ctus eum oratorem, qui nihil suadeat,
 quin ipse faciat, cuius inaudita virtus
 sit, & admiranda religio. Sed de hu-
 manis nos hic auxiliis agimus, cœ-
 lestia semper excipimus, quæ altio-
 ra, potentioraque sunt, quam ut de
 illis hominum ars præcipere quic-
 quam aut possit, aut debeat. His qui
 erit instructus, vel infans eloquetur,
 delectabit illepidus, literarum rudis
 literatissimis anteibit. Et si rudis il-
 le non est, quem Christus ipse do-
 cuerit. Sed hoc & rarum, & tempo-
 rum antiquorum. Nunc enim in tan-
 ta bonorū magistrorū copia doctrinæ
 inscientia laudabilis esse non potest.

V. 2.

Dabit

Dabitq; operam concionator, ut
 quidem virtus emineat, doctrina
 non desit. Et quia viuitur non
 perfectis, preclareq; cum illo agi
 mus, in quo virtutū videatur esse
 diocritas, concionator ille, quem
 rimus, vel vt melius dicam, quem
 se inueniri fatemur, humanam in
 striam adhibebit, terrenasq; opes
 coelestibus, diuinisq; coniunget.
 ita sentire visus est sacer ille Hiero
 mus, qui ad Pammachium scribens
 los irridet, qui eloquentiam Christi
 nis parum esse decoram putant: cui
 hæc ipsa sunt verba. *Qui sermone
 tari se dicit Apostolos, prius imitetur
 tes in vita illorum, in loquendo simplici
 tem excusabit sanctimonia magnitudo
 syllogismus Aristotelis, contorta q; Chrysostomi
 acumina resurgens mortuus confutabit
 terum ridiculum si quis è nobis manens
 ter Cræsiopes, & Sardanapali delicias
 sola rusticitate se iactet.* Ex his Hiero
 mi verbis intelligi facile potest, qui
 habeat necessitatem eloquens orator
 neque enim dicendo proficimus,

*De optimo
 genere in-
 terpretandi.*

or, vult eloquentes, aut Apostoli fimus.
doctrinae. Hoc namq; afflictis, ac prope despera-
non est. tis hominum rebus auxilium & sola-
o agi p- tium restat è multis, vt nimirum qui
ur esse in concionandi curriculo, stadioque
quem c- versantur, non solum rectè sentiant,
quem p- sed etiam politissimè eloqui possint,
nam in- quæ cogitarunt. Disertæ enim con-
; opes- tionis tanta vis est, vt quæ corruptissi-
inget. mæ nostræ naturæ inuisa maximè sint,
e Hiero- vehemens idemque suavis persuadeat
scribere orator; furentesq; amentia populos in
in Chri- officio contineat. Omnium enim,
tant: c- quæ ab hominibus appeti voluptatis
ermone & animi gratia solèt, nihil est dulcius,
tetur v- quam oratio rebus & verbis illustrata.
o simpli- Dulcis est musicæ concentus, comœ-
gnitudo- diæ lætabiles, artificiosa pictura dele-
g, Chry- ctat, suauis sepulæ sunt, hortorū amœ-
fut ab- nitate capimur, ludi placent, spectacu-
manen- la iucunditatem afferunt, sed omnes
li delicia- omnium rerū suauitates oratoria ars,
s Hiero- & dulcedo complectitur. Animum
test, q- Hieronyme ad hæc quotidiana prodi-
ens ora- gia conuerte & quæ dicam diligenter
imus, attende. In ea vrbe, quam aliquis

cōcionator incolat, dato æris campo
 signo, cuncta ciuitas ei⁹ audiendū
 sæpè audiuerit, desiderio cōmouet
 Adest oīm fortasse primus adulter
 quaquã seueritatis ignarus, qua
 let concionator in mœchos, acco
 ambitiosus, qui honorum sitim illi
 explebilẽ impune non feret: scit
 quidẽ avarus, qd sit auditorus, pra
 tamẽ est, & sedẽ anticipat, iniurias
 vltiores nõ fugit, quã sint asperẽ co
 gendi: dynastis, ac regulis notũ est
 ipforũ sumptib⁹, aleis, lusionib⁹, lu
 riã, libidine, studiis, ac vite pueris
 quã sit sententiã dicturus orator: in
 di, procaces, maledici, ebriosi, libi
 nosi, fures, raptores, sacrilegi, nepo
 asoti, lusores, aleatores, scortatores
 gloriosi, gulosiq; milites nõ igno
 ad certissimã, grauissimãq; se tort
 pficisci: verũtamẽ adduci nõ possu
 vt à templo absint, vbi præclarus Ch
 stianæ vitæ doctor sit verba factura
 Turpissimi & flagitiosissimi quiq;
 entari se, & dilacerari sentiunt, sed
 nerandi vim illam & celerẽ & cœle

admirationem: mittendiq; sanguinis arte
cum suauē, tum salubrē predicare non
desinunt eiusq; laudandi medici finē
nullū faciunt, qui dolorē sapore com-
penset. Quę verò sine sale reprehensio
est, q̄ acerba planē & inhumana obiur-
gatio, q̄ illepida, insuauisq; cōquestio,
tantū abest, vt proffit, vt sapē sit noxia.

Per-suadet enim, vt est apud Lactantium,
quidquid suauē est, animoq; penitus dū de-
lectat, insidet. Nā si flagitiosæ volupta-
tis ea solet esse vis, vt eius illecebris ho-
mines ad impuritatem, vel cum animo-
rum perniciē trahantur, immaniaq; scele-
ra sapē suscipiant, mirari non debe-
mus, vt liquida voluptas, experisq; fla-
gitiū honestatis amorē ingeneret: à vi-
tiosq; nos ad virtutem & honestatem,
vel cum corporis cruciatu, & dolore
traducat. Viciosa quidē res est, & Chri-
stianis indigna moribus nō quid dica-
tur, sed quo modo dicatur attendere.

Sed vt loquitur quidā ex nostris, *quid*
cum populo agas? iam eò ventum est, vt
nemo vna sit sapientia contentus, omnes ab
oratores requirunt & verba, oēs eum,

V 4

qui

*Lib. 6. dimi-
na. institut.*

*Petrus Per-
pinnianus
oratione 1.*

qui reliquis tacentibus dicturus sit, nesciunt esse eloquentē, nolunt insuauiter, nesciunt infantē: mos gerendus est in populo, quem quia non possumus talem habere, qualem volumus, ne sit inuoluntarius noster conatus, & labor, demus operam ut tales simus, quales ipsi auditores volunt: volunt autē ut morū & vitæ magistrum non modò virtus & sapientia sed orationis etiam vbertas, elegantia suauitasq; commendetur. Neque hoc tempore placere populo necesse est, nam diui Hieronymi ætate, ad Pammachiū scribens ipse conuenitur. *Vulgi standum iudicio erat, vnius hominū cōtionis offensio metuenda.* Quibus naturalis insulfitas erit, ne inuito populo dicere pergant, monendos esse censemus. Nisi sit tē ea sunt voluptate contenti, quæ ex eorum ipsorum irrisione dicax pulus capere solet. Quibus illud interdum eueniat necesse est, ut non facilius oblectent auditores: eorum nim ridentur magis, quò videri cupiunt falsiores. Quòd si quando necesse

*De obitu
Paulina
uxoris.*

urus sit, has huius ingenij viros cōcionari co-
 infuaret, neque flosculos vndiq; colligant,
 dus est, neque absurdam vocem, absonamq;
 mus talis contendent, neque cūm quid narra-
 ne sit inuident, omnia persequuntur, remue or-
 nus operantius, & floridius exponent, quā
 ditores simplex ferat ratio veritatis? Nihil vñ
 & vitare quam callidè interrogent, perrarò ex-
 z sapientiam clament, nunquam sermonē ab vni-
 , elegantius ad vnum aliquē transferent, à fi-
 Neq; solis personis, & mutis rebus abstine-
 ulo necesse sunt: verborum figuras leuiores dili-
 etate, magister cauebunt. Hæc illis conce-
 se concedent, qui natura, arte, exercitatione,
 erant, & eloquentiū, vel certè disertorum
 enda. Quis nomen assequuti. Dabunt ope-
 as erit, tam, vt nil astutum, nil vrbatum, nil
 ergant, pictum, nil elaboratum, nil denique
 Nisi si coactum adhibeant: quod enim in eis
 nri, quod innatum, innatumq; esse videbitur, mi-
 dicaxius offendet, quā quod assumptum.
 is illud Ratione non actione, monendi seu-
 , vt facilius magis, quā dicendi festiuitate
 pres; edocionator placebit insulsus: cui esse
 deri con- laris profecto debet, vt scientia doctis,
 do necesse orationis & morū simplicitate se pro-
 fic

bet vniuersis. Quamquam recondita
 eruditionis tāta solet esse vis, vt
 probetur in vulgus, plenissimifque
 sellis concionator dicat incompe-
 le quidem & frigidus, sed admodum
 tamen literatus. Enim verò nos
 nā, quæ solet esse mutabilis, nos
 gnitati ascribimus, vt concionator
 uenustus à plurimis audiatur.

E I D E M,

De inepta delectandi ratione fugienda

HX his intelligi mi Hieronymus
 facile potest verum illud
 quod primum posuimus,
 illi rectè sentiant, qui necessariam
 lectionem esse dicitant, & eos
 opinio, qui sententiarum pondus
 rerumq; dignitate contenti orationem
 leporem, vneresq; reiiciunt. Frustra
 enim laborabunt, nisi orationis
 cedinem cum doctrina, præceptis
 vitæ coniungant. Quod quidem
 cluè dictu est, & factu difficile.
 est enim cōcionatorum scopulus.

Charibdis, & Syrtis. Nam plerique
 dum delectare cōcionabundi conan-
 tur, aut non delectant, contra quam
 instituerunt, & sunt aggressi, aut quia
 sine modo delectant, satietatem affe-
 runt illius rei, quæ si abest, inutilem, si
 super est, atq; superfluit, puerilē red-
 dit concionem. Est enim, vt apud Ci-
 ceronē disputat Crassus, orationis ge-
 nus eligendum, quod maximè teneat
 eos, qui audiunt, & quod nō solūm de-
 lectet, sed etiam sine satietate delectet:
 nam quæ sensus nostros voluptate per-
 fundunt, diurnam, stabilemq; sua-
 ritatē habere non possunt, quibus, vt
 prima specie cōmouemur acerrimē,
 citissimē satiamur. Nam quæ in no-
 tis picturis, in tabulis, in imaginib⁹, in
 peristromatis, in auleis floridissima,
 mirisq; videntur esse colorib⁹ variata,
 etiamsi primo aspectu nos ceperunt,
 tamen perspicuū est, nō delectare diu-
 tius: cū in antiquis tabulis horridū il-
 lud, obsoletūq; miremur, & intuendi
 finē nullū faciamus. Mollissimis, & de-
 licatissimis in cātu flexionib⁹, & falsis
 vocu-

*Lib. 3. de
 oratore.*

uoculis, quibus hodie theatra, vi
 personant, nemo est, quin certas quam
 ueras musicæ leges anteponat. Pl
 illæ quidē semel atq; iterū, has se
 nō grauamur audire. Licet hoc vi
 in reliquis sensibus, ne oculos dūm Quare
 & aures consulamus vnguentorū lum, v
 derata potiūs, quā suauitas summa cūtim
 ctat, magisq; laudatur, q̄ crocum rem pe
 dam vt dixit) olere videantur. Ta
 mollitudinis, & lenitatis modū re
 rit, nilq; vel in blandimentis q̄ fū
 miū concupiscit. Quin etiam gū
 voluptatis præter cæteros sensus qua m
 tor, atq; appetens, quā citò dulcedi mag
 offenditur! melq; aspernatur, & post d
 puit! Est enim maximis voluptatū laudis
 maximè affine fastidium. Quo xurial
 minus in oratione miremur, cuius finus
 cinnos, & fucum nō modò austeri sed qu
 probant, sed etiam multitudo ip illud c
 tuperat. Cupio equidem nostro reban
 tori Hispano (cui nisi dulcescit orā subic
 quærenda solitudo est, nisi delectā tū Dec
 sit modus, offensio metuenda) cupi
 inquā, vt sapius ab ipsa concione
 clam

atra, vnde dicitur his verbis, benè, & præclare,
 certas illis bellè & festiuè. Hic enim
 nat. Plausus datur, qui orationem ve-
 has ferre muliebriter solent, ille eorū est,
 hoc in quorum & res approbantur & verba.
 los dū. Quare meis concionatoribus author
 intorū. Nam, vt quæ delectandi causa afferent,
 sumā. cuiusmodi sint, vt neque fatiare audito-
 ocum. rem possint, neque orationem macu-
 tur. Tare. Satiatur auditor & nauseat, vbi
 odū re. quid est nimium, & florum copia re-
 is q. si. undat. Est enim oratoris magna laus,
 m g. ubi. videm sit & perornatus & perbreuis,
 entus. qua minimè caruit summus ille dicen-
 dulce. di magister Crassus. Multisq; annis
 tur, & post diuus Cyprianus in hoc genere
 luptat. laudis excelluit. Semel duntaxat lu-
 Quo. xurasse visus est, idq; vt sanctus Augu-
 , cuius. stinus censet, non quia ita loqui vellet,
 auster. sed quia iis occurrendum putabat, qui
 do ip. illud orationis genus à nostris requi-
 ostro. rebant, effecit. Libet Augustini verba
 cit ora. subiicere. In populo graui, de quo dictum
 delecta. est Deo, in populo graui laudabo te, nec illa
 la) cup. scuit as delectabilis est, quā non quidem ini-
 acione. qua diliguntur, sed exigua, & fragilia bona
 clam.

Cicero in Bruto.

Lib. 4. de Doctrina Christiana cap. 14.

spumeo

spumoso verborum ambitu ornantur, nec magna, atque stabilia deceter & grauisiose ornarentur. Est tale aliquid in epistola Cypriani: quod ideo puto vel accidisse, vel consultò factum esse, ut sciretur a posterioribus quam linguam doctrina Christiana scilicet ab ista redundantia reuocauerit, & auertere quantiam grauiorē, modestioremque reuocauerit, qualis in eius consequentibus locis aduocatur, securè amatur, religiosè appetitur, sedatissimè impletur. Ait ergò quodammodo, quod Petamus hanc sedem, dant fecerunt, dantes vicina secreta, vbi dum erratici perambulantes tum lapsus pendulis nexibus pergrandes, dines baiulas repunt, viteā porticūque frondea tecta fecerunt. Non dicitur expressè ista nisi mirabiliter, affluentissima scientia, et facundia, sed profusione nimia gratia fieri displicent. Qui verò hæc amant, et dicitur eos, qui non ita dicunt, sed castigati conformantur, non posse ita loqui existimant, et iudicio ista deuitare. Quapropter iste sanctus, & posse se ostendit sic dicere, et dixit alicubi, & nolle, quoniam postquam nusquam. Hæc Augustini verba, et Hieronymi Hieronymi faciunt, qui quædam

In episto. ad
Donatum.

antur, quod de castissimo illo nostri tempo-
& grauiosilo sepho diximus, admirantibus a-
epistola lusinus ipse mirabaris, deq; illa qua
accidisse luxurie quaedam refecari oportere
ur a postea sebas. Oratiunculæ nostræ pars
iana sic habet. *Vt autem Petronij castitas*
et aduenire plus possit, utque adolescentis sum-
emq; repleto loco nati, copiosi, & diuitis virginitas
tibus laqueis admiranda magis: libet oris formam,
tur, sed et totiusq; corporis figuram, habitumq; depin-
uodam genere, quæ dum vberius exponimus, quæso
t secellum diligenter attendite. Natus erat Petro-
tici patris matre quidem pulcherrima, patre præ-
s perat grandi, procero, mirabili, filius, quod erat in
portione matre formosissimū, in patre dignissimū ita
on dicitur expressit, habuit, præ se tulit, ut utriusq; pa-
na faceret vera quaedam imago esse videretur.
nia gratia fuit honesta, statura celsa, corpore vi-
ant, pectore, membris & vegetis, & mirabiliter
stigmatis conformatis. Placebant, & arridebant ocu-
timant, color oblectabat, rubor capiebat. Nasus
pter istum acutus, frons lata, manus longa, aures
dicere, mediocres, gena leuiter eminebant. Benè
postmodum capillatus, egregiè barbatus, collū erectum,
ba, recumbentia, humeri grandiores, pectus firmū, latera vi-
ni quædam, femorum, crurum, tiliarum, & pedum
mira

mira cōsensio. Vox grata, risus hilaris,
 suavis, vultus honorandus. Nihil in
 ne vastū, nihil pingue, nihil gracile,
 perfecta, amabilia, praeclara. Et quidem
 angelica specie, hoc etatis flore, hisq;
 quasi virescentibus nihil unquā aut
 aut fecit, aut cogitavit, (audeo dicere,
 ita dicam afferre possem) quod non ex
 stiana Philosophiæ praeceptis dictū, sed
 cogitatumq; sit. Hæc si breuius dixi-
 plus haberent dignitatis. In hoc
 genere sermonis moderatio
 magis, quàm copia laudatur. Ne
 solum orationis pigmenta eruditio-
 ritoribus, & benè cordatis per-
 sta sunt, verum etiam quæ eleganti-
 mè dicuntur, obscurant. Nam
 admodum picturæ umbra, recessus
 facit, vt alia aliis sint illustriora,
 dam multo magis appareant, quæ
 tare conueniens sit, ita orationis
 ligentissima indiligentia concionum
 assequitur, vt quæ non temere
 sperfa, sed sapienter disposita erūt
 tionis insignia multo magis emineant.
 Nam & ab iis, qui modos & can-

inuenerunt, alia abiici, submittiq; videmus, vt alia possint augeri. Ergo Hispanus orator (de hoc enim ipso loquimur, etsi in omnes tractatus hic conuenit) quæ in nostra lingua elegantissimè ornatissimeq; dicuntur, manu potiùs, vt aiunt, feret, quàm toto canistro: dabitq; operam, vt purissimè semper dicat, sermonem quandoque res poscat, illuminet. Voces vnã, eandemq; rem significantes temere coaceruare non decet: in re magna fieri hoc debere Rhetores aiunt, eaq; synonyma quæri necesse est, quæ in significatione consentiant, vt sit tamen aliquid in vnaquaq; voce diuersum, quo res ipsa grauis & magna pulchrè varietur. Vocabula nouare qui solent, delectare illi quidem volunt, sed nihil minus assequuntur. In eadem causa sunt qui verba verbis putide coagmentant, qui translationibus duris vtuntur, qui vt voces vocibus quasi dimensæ, paresq; respondeant, nimis anxie, sollicitèq; conantur, pugnantia inter se crebrò committunt,

X

pari-

pariterque extrema definiunt, et
idem sit sonus in cadendo. Huius
neris ornamenta Hispanæ ling
quasi virginitas usurpat verecun
Gueuaræ illius, quem nosti, libri
mnes hoc sunt quasi fucotincti
rum tamen nondum tritis nostror
hominum auribus, nec erudita
spania quo editi primùm tempo
sunt, honorem, & laudem meruer
Datur quidem temperato doc
generi, quod delectationis est tot
concinnitatis licentia maior, pra
tim si orator quæstionis liberio
latiorem nactus est campum. T
sunt laudationes, declinationes
proposita, loci explicatio comm
orationisq; in re lætabili & glori
triumphi. Nam ornantem, vitupe
tem, amplificantem, ostentantem
compta decet oratio, & verborum
ambitu conclusa longiore. Sub
men conditione, ut quales res er
talis ipse sit sermo. Nolumus ut
dè, inculteque dicatur, multoque
nùs ut aures quasi titillentur, ep

mus'. Nam hæc oratoria voluptas
 non sensu magis, quàm mente & ra-
 tione percipienda est, quippe cùm
 non perfundat, sed perfringat ani-
 mos: qualem Periclis fuisse accepi-
 mus, qui cum delectatione aculeos et
 iam relinquebat in eorum animis, à
 quibus esset auditus. Qui aut insolens
 aliquod verbum vsurpant, aut obscu-
 rum, sibi, non confessui, vbi muliercu-
 læ, pueriq; sunt, concionari videntur,
 & populi fauorem captare, rudisque
 plebeculæ, quæ, vt scitè Hieronymus,
 quidquid non intelligit, plus mira-
 tur. Multi enim Sissenam illum imi-
 tantur, qui sermonis vsitati vel ho-
 stis, vel arrogans emendator voces
 vsurpabat Latinis auribus infuetas.
 Quanto melius Cæsar & rectiùs. Qui
 dum ad Latini sermonis munditiam,
 oratoria addidit ornamenta, tan-
 quam benè depictas tabulas, vt ait
 Tullius, bono in lumine collocavit.
 Timetur, polieturq; sermo, atq; etiam
 illustretur, sed ita vt virorum ornatus
 ille sit, non puerorum, multo minus

*Cicero in
Bruto.*

*In Epist. ad
Nepotia-
num de
Vita Cleri-
corum.*

*De claris
Orator.*

X 2 scemi-

voluptate salubritas, cum deliciis diuinitate coniungantur. Quam palmam Ludouico Granatensi reseruatum videmus, cuius libri omnes Hispani non minus iucunditatis, quàm adiuuenti lectoribus afferunt. Sic enim vir ille magnus suam dictionem temperauit, atque ita rexit stylum, vt qui legunt, incredibilem capiant voluptatem, & sententiarum pondere ipso ita rapiantur, vt non animaduertant, delectationis aucupium, numerosaque orationis harmoniam minùs obseruent. Nã cum orationis ornamenta non desint, & sermonis quasi lautitiam nemo desideret, tamen eo eloquendi genere vitur, quod è diuinis fontibus haustũ, non ex Ciceronis, & Quintiliani riuulis sumptum esse videatur. compositio, collocatio, structura, & numerus scribentis erit, non loquentis, nisi si sponte fluat oratio, sitque cursus ille, & orationis filum naturale. In illis enim, quæ ad delectationem pertinet, natura dominatur: illoque ipso maxime allicimur, quod est maxime naturale.

X 3

rale. Ex quo efficitur, vt ille præ
 ris placeat stylus, qui rerum com
 dus explanator sit, & mentis fidus
 terpres. Quare in eo maxime la
 randum est, vt rebus ancilletur
 tio, sensaque primùm, deinde
 miretur auditor. Turpe enim
 flosculos hinc inde sectari, quæ
 inania colligere, & eloquentiam
 vt veteres illi verborum & sententiarum
 rum granditate, delectu, & pondere
 sed ineptiarum prope puerilium
 mero, vsuq; metiri. Nam profusio
 tia quorundam, & stulta loquacitas
 quæ se fucata specie, quæ rubore
 candoris quasi medicamentis ob
 venditare solet audientibus, quæ
 co vacat & sanguine, illiusque color
 est expers, quem solida orationis
 pia tanquam bona valetudo facit
 diffundit, omnium est sibilis explosio
 Illam illam præclarã eloquentiam
 mam concionatores ament, quæ
 ciosa verbis, admiranda rebus
 s t i in terris propagare solet
 rium, quæ vna hoc eloquentiam

missimo, magnificentissimoq; nomine
digna semper est visa sapientibus.

E I D E M,

De vera oblectandi ratione.

ARTIS multa de oblectandi
modo seruando dixisse me
arbitror, sequitur, vt de vera
voluptate differamus, quod erat in
nostra & promissione, & partitione
postremum. Nam si nihil ponimus in
ea esse oratione momenti, quæ tota
frigescat, nusquamq; delectet, si rursus
nimia suauitatis aut nullum, aut re-
nuem fructum esse contendimus; ter-
tium necessariò constituendum est
orationis genus, cuius neque siccitas
vituperetur, neque inanium verbo-
rum flumen rideatur. Quod etsi fa-
ctu difficile est (quis enim in medio
tam constanter insistat, vt nunquam
extrema contingat?) tamen aggredi,
tentareq; oportet, eiq; palmã tribue-
re, qui maximis oratoribus proximus
esse videbitur, quamuis longo proxi-
mus interuallo. Qui enim ita dicit, vt

X 4 tam

tam fastidij auditorū, quàm desiderium rationem videatur habuisse, ambigere re minimè debet quin vel ab omnibus vel certè à sapientibus plausum seu laudem relaturus. Et quoniam dæ, & quasi austeræ voluptatis esse nõ solet, quæ ei⁹ effectrix erit ratio, quæq; à dulci & decocta refugiet, quã nimis cito respicimus fastidimus, palmam illi orationi non dubitemus. Et vt hæc à capite repetantur, bonus orator huic delectationi necesse est, quam pariunt atque profeminant. duo sunt genera, alterum illarum orationi insunt, alterum illa quæ sunt ab ipsa concione & seiuncta. Nam facies ipsa oratoris stitutusque delectat. Tullio restimæ dignitas Publio Lentulo lentiam adiungebat, auditores Appuleius Saturninus amictu piebat. Leuia hæc sunt, illa ora, vt concionatoris mores amabiles sint audientibus voluptati, quæ res, vt idem Tullius, exprimuntur

In Bruto.

*In partitio-
nibus.*

m deficiendo iudicio ipsius ex animo humano
 e, ambigendi, aut inflexione sermonis, cum aut
 b omni cogendi alterius, aut minuendi sui causa
 usum sine alia dici ab oratore, alia existimari viden-
 oniam tur, idq; comitate fieri magis quam vari-
 atis facit. Sed hæc, quæ Tullius sapien-
 ter aspexit, occasione fiunt gratiora.
 ta suauitate. Occasio illa est præclara aliorum conci-
 spumones indicendi, religiosos viros, religi-
 onitiosasque familias honorificentissimis
 capite verbis appellandi, aliena facta laudan-
 uic ferendi, nostra extenuandi, pro aliis propu-
 am resugnandi, lapsorum miserendi, præci-
 t. Reputantes humaniter subleuandi, non
 larum duriter impellendi. Qui autem se, non
 a contra quando necesse est, sed quodocun-
 & orator que libet, deprimat, ac demittit ora-
 ratoris tor, concionis leges ignorat, quæ con-
 o teste cio nihil patitur alienum, nihil exter-
 o bene num, aduentitiumq; permittit. Non
 res Lucanum vt sui conuiciator, sed vt populi
 tu ipsos concionator, admonitorque esset, in
 illa grauggestum ascendit, quem qui tenuit,
 amabile de seipso nihil omnino debet in vtrâ-
 i, qui que partem nisi necessitas poscat affir-
 tur aut mare: prouocabulum ego vix vn-
 nifican

X s quam

quam dicere, ac se ipse testari: si vituperatio propria iniucunda fessui est, quanto erit laudatio de-
mior? Nam qui de seipsis vel uendi, vel delectandi causa non quuntur inuiti, ut populo place-
sapiantibus tamen ingrati, infir- que sunt: multumque de auctori-
te deperdunt. Itaque præclare- ens ille monebat Epictetus ne de-
stris aut factis, aut periculis in con- rantiùs loqueremur: *Non enim*
ut de tuis laboribus meminisse tibi est, sic est aliis audire iucundum. Con-
natoris quidem vita honesta delecta- & mores suaues, sed tamen à pro-
historiis nisi valde necessitas vige- temperabit. Ut se habeat ali-
ducta delectatio, tradidimus, ori- nis nunc, vbi fons est, & origo
ctandi, quæ sit vera voluptas in- ramus: eam non tam verbis, que
rebus, id est argumentorum & li- rum inuentione, dispositione que
rari, Ciceronis verba illa declarare quæ nostris concionatoribus con-

*In partitio-
nibus.*

esse notissima. *Fit* (inquit) *suavis ora-*
tiō, cum aliquid aut inuisum, aut inaudi-
tum, aut nouum dicas: delectat quid-
quid est admirabile. Quid vberius,
et copiosius hac breuitate Tulliana,
quae delectationis fontes aperuit? An
aliquid putem esse iucundius, quàm
praeclarus dicendi artifex sacra-
rum literarum, in quibus perfectae e-
loquentiae vena latet, thesauros ex-
plicet, sanctorum patrum opes eru-
at, theologiam accersat doctrinarum,
facile principem, Philosophiam be-
nedictorum matrem adhibeat, ora-
toriam, poëticamque artem aliquan-
do consulat, rerum antiquarum me-
moriā à primis vsque temporibus,
& seculis repetat, veteribus & nouis
tratur exemplis, rem ita illustret, ut
ante oculos prope constituat, neque
intelligamus solùm, sed etiam vide-
re videamur? exclamet, interroget,
dubitet, commemoret, narret, am-
plificet, cōparet, admiretur, indigne-
tur, confirmet, confutet, ratiocinetur,
attollat, minuat, commodè incipiat,
felici-

feliciter procedat, tempestiueq; cuncta
 nat? Quæ omnia eiusmodi sunt, ut non
 valde teneant, incredibiliterq; contra, i-
 dent. Nam qui magni alicuius re er-
 cionatoris audiendi causa templi panti-
 sacramq; ædem intrauerunt, in quanti-
 dam orbis terræ theatrum se esse & con-
 gressos arbitrantur. Non enim occurfus
 ris vox suavis, & lingua delectata, & datus.
 dicuntur, magna non sunt. Ille p. ad ad
 qui se præbet eruditum, breuior deter-
 cuiusdam mundi speciem ac figuram famili-
 oculis obiicit, efficitq; ut animo contra-
 quod est à diuo Cypriano dictum. *berme*
auditus instruat, & pascat obtutus. Quoniam
 tem ad dicendum imparatus accipit, quæ f-
 fama que fretus in euoluendis hinc, r-
 quàm soleret, incipit esse remissus, r-
 vereor ne huic illud idè accidat, *enim*
 olim M. Pisoni, qui ut scribit T. *mea*
 (quem sæpè iam testor, quòd eius *bris b*
 hac re valere sententia debeat) *Orn*
locum tenuit, tam diu dum laborauit, p-
quantum detraxit ex studio, tantum a-
ex gloria. De rebus diximus, quæ *quarr*
 cenda erant hoc tempore, nunc *mi*

*In Epistola
 ad Dona-
 tum.*

stueq; caeterum: quæ fordida, vulgaria, pa-
 i sunt, tum nitida orationem deformât, pul-
 literq; contra, illustria, lecta condecorant. Sua-
 licuiusque enim dicendi genus efficitur ele-
 temphantia, & iucunditate verborum so-
 ant, in quantum, & lenium, quæ ita collocari,
 m se esse coniungi necesse est, vt neque con-
 enim cursus sit asper, neque hians, & dislo-
 lecta, & circuitio non longo anfractu,
 t. Ille placidus ad spiritum vocis apto definienda,
 reuionem determinandaq; est, habet suauitatem
 n ac figuram similitudo, æqualitasq; verborum, ex
 vt animi contrariis sumpta verbis contentio
 o dictum sermonem reddit illustrem, transla-
 utus. Quætionibus non illis quidem duris, sed
 tus accipere sunt nostra in lingua pulcherri-
 endis hinc, nihil siue vt delectes, siue vt mo-
 remissitas, potest esse commodius. Sunt
 cccidat enim nostro in sermone vernaculo
 ibit Tunc metaphoræ illustres, quas partim à li-
 uod eius benè loquentibus, partim ab elo-
 ceat) Oratorum quæntissimis viris, & foeminis discere
 orant, possimus. Nusquam enim melius
 antum quid lingua nostra possit, intelliges,
 us, quam in domibus luctuosis. Loquen-
 nunc tibi mihi crede, matronarum nobilium
 dolor

dolor magister est optimus, quæ
gentes ac lamentantes audire, ad
oportet, cum discendi causa, tum
ximè consolandi. Agrestium quorundam
dam translationes, & dicendi frugum
mihi non displicent, quas quibusdam
detractis, amputatisq; non inuisum
surpem. In multis veteris Hispaniæ
proverbiis non modò allegorice
etæ sententia laudatur, sed etiam
etio ipsa delectat. Eiusdem verborum
bra à primò iteratio, ut in latino
etiam in nostro patrio sermone
bella est, conduplicatio vocis
habet & leporem: quæ rem in
aspectum subiicit, ut non dici
geri videatur, euidenciam Rhetorice
vocant, orationem vehementer
strat. Sententiarum lumina ornata
Hispana lingua, quæ fluxit à Latino
suo sibi iure vendicat. Exclamationibus
terrogationibus vrgere, quò se
dubitare, auditores consultò, scilicet
terque consulere, sermonem
num conuertere, personas fingere
rebus mutis sermonem tribuere.

mortuis aliquem excitare, se ipse cor-
rigere, cum quid præterierit, cur-
re, ad faciendum, ostendere, aliorum dubita-
tionibus occurrere, grauem facti ali-
quius narrationem aliquo sapienter,
& acutè dicto concludere bonus con-
cionator debet, vt & mulcere ani-
mos & imitandæ virtutis studium,
possit incendere. Omnis enim hæc,
qua de agitur, orationis suauitas ad
utilitatem referenda est, illaque ad-
hibenda dulcedo, quæ proficit. Nam,
ætherum lumina, quæ Græci schemata
dicunt, multò decentius ab Hispanis,
quàm verborum lepores illigantur:
compositionem quippe, artemque
verborum figuræ redolent, qua nihil
potest esse deformius. Sunt tamen
harmonis ornamenta quædam non
pernanda. Nam repetitio, de qua
loquimur, siue prima quæq; iterantur,
siue extrema recinuntur, siue fit vtrum-
que, elegantissima est: geminatio &
chalcis, & fortis: gradationem, disiu-
ctionem, commutationem, contrapo-
sitionem, & quæ Græci antitheta vocant,
in eo-

in eodem loco, & gradu confusis sequitur
 Agnominatio rara delectat, officio quippe
 repetita. Semel enim qui dicitur rebus
 Vergilium in iis, quæ de infero iudicio
 pœnis scripsit, prophetam, non quæto
 tam sibi videri, sit ille venustus, & vitio v
 dus, qui verò cognatis vocibus in crede,
 ditatis & leporis causa sæpius loquentes
 sermonem vitiarit potius quam pici. In
 pferit. Hæc enim amputanda quam n
 quæ sanguine, & quasi spiritu caraque
 Troporum licentia maior est, quætra Hi
 nim absq; Synecdoche, Metonymia
 Antonomasia, Onomatopœia, rorum,
 phrasi, Ironia, sermo esse potest, aminu
 illustris oratio? Metalepsin Poëtarum
 linquamus, nam qui aristas pro partim
 sumeret, durius loqueretur, quam traque
 mo ferat Hispanus. Quæ vocum latio, &
 dem exitus frequentat figura dicitur
 quæque verba traducit, & torquullius
 ab vno ducta principio variè comi: qu
 rat, quæ eiusdem significationis amodur
 iam admonuimus, vocabula contantur
 cautè, modiceque vsurpata delatendi
 densioribus his tribus offendimelia no

Æneid. 6.

confitetur seque ipse parum honestat orator,
 at, offere quippe cum de verbis magis, quam
 qui de rebus elaboret, quod forensi cau-
 sifico tanto humiliora tractanti,
 quanto terrenis caelestia praestant,
 quanto vertebat antiquitas. Sed mihi
 crede, summæ difficultatis est, elo-
 quentes oratores, non loquaces ad-
 iudici. Ingenij hoc opus est, & naturæ,
 quam naturam ars excolat, exercita-
 tioque consummet. Quidam in no-
 tra Hispania dulcissimè loquuntur,
 & optimè. Nam vt fortium, & robu-
 rorum, sic quoddam est eloquentium
 hominum genus. Iuvat tamen non
 solum scriptorum politicissimorum,
 partim Poëtarum, partim soluta, li-
 teraque oratione vtentium diligens
 studio, & assidua cum elegatibus con-
 suetudo. *Permagni namq; interest, vt ait*
Tullius, quos quisque audiat quotidie *In Bruto.*
quibus cum loquatur à puero, quem-
admodum patres, pedagogi, matresq; lo-
quuntur: exemplis hoc idem Tullius
attendit Gracchorū, quos mater Cor-
nelia non tam in gremio, quam in Ro-
 mani

mani puritate sermonis educatione
 lia sc̄eminæ clarissimæ patris tunc
 legantia, duarum Mutiarum, totius
 que Liciniarum, & Crassi Licini
 lij: nam omnis illa progenies à pro
 vsque repetita eloquentium fuit
 vt aliis elegantia sermonis quasi
 reditaria est, seque ipsa sponte, &
 rogata donat, sic alios vel sudan
 nitentesque relinquit, ac de
 neque se illis orata, & quasi sub
 ta largitur: qui profectò in medi
 spania, & in clarissimis nati facti
 aut barbari sunt, aut profus
 tes. Qui vero nostræ gentis or
 tremas incolunt, quod ab ea regi
 absint, quæ maternæ nostræ ling
 altrix, & parens est, in his instar
 eloquentia Hispana prodigij. Sc̄
 per enim quiddam recinent per
 num, & resonabunt: vt minime
 randum sit Theophrastum Eretrium
 cum ætatem ageret Athenis, & or
 mē loqueretur, hospitis tamen
 em, & nomen nunquam effugeret
 tuisse. Quidam ex nostris bene Hi
 ne loq

ne loquentibus in latina lingua vsque
 barbari sunt, vt quæ vel sacræ Scri-
 pturæ, vel sanctorum patrum testi-
 monia latinè totidem verbis recitant,
 non solum pinguius, & vocis sono-
 ribus pronunciant, verum solœ-
 quos etiam fœdè committant. In
 quo veteribus præcurrunt iuniores,
 qui quòd bene Latinè sciant, optimif-
 que vsi sint in Grammatica arte do-
 ctoribus, latina perbellè pronunci-
 ant, longas & breues debito sono mo-
 derantur, lenique appellatione lite-
 rarum auditoribus sunt in dicendo iu-
 uandi Quæ res Catulo Romano ora-
 tori fuisse dicitur gloriosa. Enim verò
 ornate dicas, magnum est pondus
 rebus. Quidam argumenta illa fe-
 sumunt, quibus orationis vbertas
 adhiberi non potest, itaq; nihil eorum
 concione, & cohortatione ieiunius.
 Cum verò de rebus grandioribus agi-
 tur, res ipsæ verba rapiunt, ita quò
 grauior quæstio est, eò magis splédes-
 cit oratio, ex quo suauitas nascitur,
 quæ caret, obmutescere eū malle,

Y 2 quàm

*Cicero de
 claris ora-
 toribus*

quàm frigere ad populum, suae
 fantiæ tam multos testes velle
 gere. Quæ de salibus concionis dic
 da præterea restabant, ex illa epist
 cognosces, vel in ea potiùs leges,
 Iohanni Ramires inscripsimus, cui
 te mittetur exemplum. Scis quam
 pere mihi ille sit charus, quamq;
 rat strenuè: non illum senectus a
 concionandi munere abstrahit, non
 tardat inualetudo. Florens homi
 ætas nobilitata triumphis atque
 riis est, multos enim Christo pep
 & ab iis est libenter auditus, qui
 valde metuebant. Iam verò ad
 templorum suggestum tantam
 buit reuerentiam, vt nihil vnquam
 cerit, quo loci sanctitatem macula
 Ita enim viuit, vt se concionator
 esse meminerit. Vale.

PATRI IOANNI RAMIREZ
De concionis salibus.

*Cicero lib.
 3. de orat.*

ET VS eloquentia, Iohanne
 ptime, vrbaniſſimam ſer
 tatem, ſeueriſſimamq;
 & rei

nitatem ab oratoribus humiliora, mi-
noraq; tractantibus meritò, ac iure re-
quirebat: neque si auditores, iudices-
que risissent, vitio vertebat, modò ora-
torius, non scurrilis iocus ille esset, qui
risum & gestientem lætitiã expres-
sisset. Enim verò Christianus orator,
qui fidei, morumq; causas defen-
dit, à ridiculis abhorret, lachrymas
elicit, concionem sale perspergit, quo
fit oratio ipsa conditior, sales refugit,
& facetias reformidat. Nihil enim
illa fingi tetrius concione potest, in-
qua populus metu solutus cachinna-
tur, temerè gestit, ludit, insanit, ca-
veam facit è templo. Vereri quidem
facetulus concionator debet, ne sibi
nomen parafiti dicant, grauemq; litem
intendant, quòd illorum mendicita-
tis partum importunus impediãt, ne-
que enim possunt non suis mercibus
parafiti vilitatem metuere, quarum
vident copiam à concionatoribus im-
portari. Quin etiam copiosi homines,
& qui alere scurras solent, vt bonorum
& rei nummaria cõpendium faciant,

sumptuumque partem aliquam
 mant, dicaces hos, & iocosos
 ratores, gnathonesque dimittit
 quippe qui facetiis abundant,
 precio non emantur, & quas
 possit audire. Sed quid ego tam
 se & leniter rem sceleratissimam
 prehendo? Cur ridiculas conciones
 non vehementer exagito? Vel
 vim in dicendo tuam mihi liceret
 primere, qui seuerus concionator
 & facetiarum acerrimus accusator
 Quos iocari concionantes, praec
 entesque delectat, illis interdum
 dum pulpito esset, & lingua fun
 euellenda. Tempa enim dicent
 violat, altare polluit, rem diuinam
 nestat, sacerdoti sacrificanti, &
 ram sedenti facit iniuriam, cuius
 lenni precatone confirmatus ad
 dum orator ascendit: & sacra ben
 ctione munitus pedem in vestigia
 fuit virorum sanctorum, sanorum
 que sapientium. Quid illa tantu
 num leuiora censes, quae declar
 rem maximè diuinam esse concio

quam suggestus ornatur, dicturi, loquuntur
 inque fronti, ori, pectori crucis signū
 imprimitur, Deus ille trinus & vnus
 invocatur, candida vestis induitur,
 concionem diuinissimi Christi cor-
 poris sacrificij pars antecedit, pars ve-
 ro consequitur, auditores cruce signā-
 tur, sanctissima Dei mater in ipso con-
 cionis aditu, ac vestibulo salutatur.
 Equidem diui Bernardi vocem illam,
 "timeſco ſacerdotales nugas blaſ-
 phemias appellantis". Domesticas
 ſacerorum hominum facetias vir hic
 ſanctiſſimus hoc nomine affecit: de
 publicis tacuiſſet? in priuatis collo-
 quiis neminem ſacerdotem nugari
 ſinit, in ſuggeſtis pateretur? qui fa-
 miliares iocos grauiſſimi nominis a-
 nocitate notauit, concionales inepti-
 as, quo tandem conuicio deformaret?
 Ergo diuus Hieronymus Eccleſiaſti-
 ci doctoris nomine illos eſſe dignos
 cenſet, qui lacrymas, non qui riſum,
 moueant, qui ſcelera coarguant,
 non qui loquantur ad voluntatem, in
 illa autem eiufdem ad Nepotianum,
 Y 4 episto-

*Lib. 2. de
 considera-
 tio. Ad Eu-
 gen. Papā.*

In Eſai. c. 3

epistola sic de seruanda seueritate
 præcipitur. *Omnes delicias & lepores
 & risu dignas urbanitates in comensatione
 erubescimus, in seculi hominibus
 stamur: quanto magis in Monachis
 in Clericis, quorum & sacerdotum
 posito, & propositum ornatur sacerdotum
 Hæc ille. Nihil non dicam negatum
 um & publicum, & sacrum generatum
 sed ne in tenebris quidem latentium
 cendum, faciendum, cogitandum
 cerdoti est, quod serium, & graue
 sit, illisque oculis dignum, quibus
 nia patent, qui que vniuersa contem
 tur. Si vos (liceat mihi per te cum
 nugatoribus de Dei iniuria paulo
 exostulare,) si vos inquam festi
 narratores, facetos imitatores nat
 finxit, moderationem requiro vobis
 quæ rationis firmata iudicio nat
 solet vitia corrigere, & ingenia qu
 luxuriam refecare: sin id conducit
 ducitis, vt mœrorem pellatis ex
 mis (premur enim aduersis res
 & turbidis, lugendi que causæ qu
 die maiores, grauiores que cernunt
 prudent*

prudenciam iudiciumque desidero,
nihil vestris sit iocis insulsius,
nihil alienius, faciunt enim pro medi-
cina dolorem, ac vulnus, concionem-
que deprauant, quæ si ridicula abfuis-
sent, valde fortasse prodesset. Quidam
enim cæteroquin boni concionato-
res, atque vtilis semper hic errant.
Nemo tam est hebes, quin existimet
ridiculis iaciendis pulpita violari, quæ
esse debent sacrosancta, gestiunt audi-
tores alacritate futili, quos angit, mœ-
stos esse, lacrymare conflictarique
oportebat: ridet vulgus ignobile, ve-
strique similes vestra delectant: qui va-
lent ingenio, qui animum ad veritatẽ
referunt, & Euangelij authoritatem a-
mant ex animo, dolent, ingemiscunt,
stupiditias vestras execrantur, episcopi-
que succensent, per quos vobis conci-
onari, vel nugari potius licet: neque
enim tam querendum esse videtur, vt
vos effutire nugas pseueretis, qui istius
muneris estimatores nunquam fuistis,
quàm conuiuere pontifices, quorũ est
cauere ne sit insanis inter sapientes lo-
cus

Y 5 cus

*Cumq; ef-
set iam me-
ridies, illu-
debat illis
Elias discēs
clamate
Voce maio-
re, Deus
enim est,
Et forsitan
loquitur,
aut in di-
uersorio
est, aut in
itinere, aut
certè dor-
mit, & ex-
citetur.
Reg. 4.
cap. 18.*

locus, concionatorum habere de-
ctum, deq; suggesti dignitate labo-
re. Hæc tuo more Ioannes, paulo
à me dicta seuerius, sed quàm
rundam concionatorum leuitas
sceret, longè mansuetius, sed est
dus in rebus, nam lepiditatum tem-
stiuâ raritas, vrbanitaq; peroppo-
na permittitur. Quædam enim le-
ris, & salis genera accusabilia om-
non sunt, cum videlicet ridendi
tiis virtus ipsa fit grandior, &
quam abiecto hoste triumphat
tor: arridentque leniter, non can-
nantur auditores. Exultat popu-
quasi adepta victoria, gaudetq;
magis, quàm corpore, neque tam
ueritas dissoluitur, quàm mentes
larantur. Caueat tamen prudens
tor, ne paulatim eò res deueniat
histrionis, & mimus, falsa que
tionis, tanquam procellæ impetu
piatur, & seueritatis clauum ar-
tat, quæ quàm sit veritatis gem-
na, vox ipsa demonstrat. Hoc
tem illis euenire solet, qui nimis

flores sunt, & minutissima conse-
 rantur. Nam vitæ quotidiana ex-
 pressio, & morum alienorum imita-
 tio ex comœdia, quæ eius naturalis
 sedes, in concionem veluti in ho-
 spitium, domumq; alienam temerè
 accersenda non est, quædam enim,
 cuiusmodi sunt, vt finerisu neque dici
 neque reprehendi possint, eaquæ fe-
 liciter, & prudens concionator, vt
 quosdam religiosæ orationis, atque
 orationis scopulos declinabit. Vale
 Iuliano, benequæ spera, nam quia
 Sapientis verissima illa vox est, *anima,*
que bene dicit, impinguabitur, & que ine-
bria, ipsa quoque inebriabitur, cum Da-
 uide tibi canere licebit, *non abscondi*
miserordiam tuam & veritatem tuam à
consilio multo, tu ergo Domine, ne longè fa-
ciat miserationes tuas à me.

Prover. 11.

psal. 39.

ANTONIO PROSPERO.

De actionis dignitate.

DRONVNTIATIONEM tanti *Cicero lib.*
 Demosthenes faciebat, vt pri- *3. de orat.*
 mas, secundas, & tertias illi
 tribue-

Et in Bru-
so.
Quintil.
lib. 11. c. 3.
Val. Max.
lib. 8. c. 10.

tribueret, & ex quinque illis partibus
quibus Rhetorica ars constat, actionibus
omnium maximè miraretur. Nam
quæ oratori desunt, partim tegit, partim
tamen hæc vna compensat. Cuiusmodi est
Lentulum multò maiorem operam
nem dicendi actione fecisse, quam
quanta in eo oratoria facultas est
author est Tullius in Bruto. Quod
cum nec peracutus, nec verbis
dans esset, tamen decorum gesturæ
venustum, suauissimamq; vocem
orationi accommodabat, ut quæ
raret (decerant aut non pauca)
desiderarentur. Nam exclamatio
quæ mirum quantum valent, hu
rationes, interualla, risus, dolor,
tus, lamentatio, interrogatio, gra
plenum, acutum, demissum, hil
lætum, triste, miserabile, pronu
tionis & actionis est totum. Quod
poris motus possit plenus artis
nustatis, quàm homines vocis
uitas, & magnitudo teneat, decl
profectò conciones tuæ, quæ tam
tis saluti fuerunt: tibi enim ab im

DEO tributum est, vt & velles, &
plures seruare quamplurimos: cuius
beneficij memoria nec te illi DEO
omnium laudandarum largi-
tori esse finit ingratum, nec in mor-
em opibola senectute, tamque infirmo ac
imbecillo corpore viuere patitur o-
ultas est. Et quidem gestus, vt ad id,
quod instituimus, reuertamur, ad re-
rum ipsarum sensum atque senten-
tam magis erit accommodandus,
quam trahendus ad verba. Qui si non
vocabula exprimat, sed cum argu-
mentis, cum rebus, affectibusq; con-
ueniat, fuerit sanè præclarus. Ma-
nus, humeri, latera, corpusque omne
ale sit, quale res ipsa idoneis verbis
multiplicata posceat. Statarios oratores
etiam, etsi illos non despexit antiquitas.
Actione nostros feruere cupio, sed
quam res postulet, moueri, incitariq;
vehementius, nolo. Nihil enim in-
animos tam penetrat, quam commo-
tionis vis, nihil ita fingit, format,
flectit. Et vt illos reprehendimus,
qui aut remissi, aut quod est multò de-
formius,

formius, immobiles sunt, ut olim
 tilius, & Scavrus, Galli nostra
 quos in loquendo statuas esse
 ctat, sic illos vix esse ferendos
 qui ita sunt celeres, ut saltatores
 antur. Quaedam in vno aliquo
 perabilia non sunt, quæ qui imi-
 tur, faceret ille turpissime. A-
 nisenim non vitia, sed virtutes
 mere decet. Nam quæ in aliis
 decora, vel non ita sunt turpia,
 ad alios translata foedantur. Ca-
 rum, volubile, citum, raptum,
 tum, raucum, flebile, & subra-
 quiddam est, quod deceat, nec
 quia nativum, propriumque quo-
 dam. Erat illi Antonio, summo
 tori vox subrauca natura, quod
 vitium bene vertebat huic vni-
 agendas capitales causas, in quibus
 necessarius interdum fletus erat.
 iumenti plurimum afferebat. P-
 Franciscus Strada, (ne semper al-
 testemur exempla) concionum
 rum dulcis cantor erat, quidam
 imitatores absurdè cecinerunt.

Cicero de
 claris ora-
 10.

ut olim
 extra actum
 esse dicitur
 ndos dicitur
 atores
 aliquos
 qui imitatio
 nē. A
 tutes
 in alio
 rpiā, et
 L. C
 ptum,
 sub
 at, ne
 ue quod
 ummo
 quod
 c vni
 in qu
 us erat
 oac. P
 mper al
 onum
 idam
 runc.

enim, quæ privilegio potius, quā
 ge delectant, turpis est imitatio. Cru-
 s figura, quæ brachiis alarum more
 expandendis à quibusdam inflamma-
 te dicentibus effici, & conformari
 solet, sub imitationem minimè ca-
 dit. Illis relinquenda est, qui im-
 petu quodam rapiuntur. Illos mo-
 tus, qui vel inusitatam speciem sensi-
 bus obiiciunt, vel sunt sine summa
 sanctitate deformes, concionator fu-
 get, reiiciet, ac respuet. Quorundam
 vita, sic etiam est actio singularis, a-
 ctionis autem similitudo sine morum
 imitatione corporis figura est vacans
 animo: hanc qui admirantur, tam
 sunt deliri, quàm qui Helix se simil-
 mum diceret, quòd Helix pelles in-
 misisset. Huius generis illa sunt, quæ
 plurimi sola, nudaque arripiunt. Vo-
 latus, saltus, suggesti complexus, quo
 stragulo suggesta ornari solent, eiuf-
 dem ipsius straguli & inutilis, & itera-
 tu saepe tactio, genu flexio, incepti
 armonis interruptio, tarditas odio-
 rior, lentitudo frigidior, cantus illepi-
 dus

Regum 4.
 cap. 1.

dus, fletus ingratus, latitudo syllabum, oris ad foeditatem contorsio, labia inflata, & anhelata grauius, accretio, adhæsiō, argutio digitorum, inclusio fugiens aures etiam atteritus, e gemitus insuaues, infesti clamor. Nam quæ aliter aguntur, atque Cuius in ea p
 ro præcipit, vel necessitas excipit, vel eius fert natura, qui dicit, vel maxim
 et Spiritus plenitudo commensurata. Quorum omnium cauta imitatio, in qua nihil enim proficimus, nisi quorum maxime
 gestus imitamur, eorum etiam pronuntiationes & vitam exprimamus, ille, in quo. N
 inquam adhibendus est vultus, in cuius similitudine, qui aspiciat, multo sapius suspirat, in qua. N
 suspicetur. Nō enim solūm oratione, & sed etiam oris fucus offendit. Multus e
 (vt etiam hæc minuta dicamus) in qua. N
 ti otiosè admouenda non est, in qua. N
 vestes, quas induimus, sine cuius similitudine
 tangendæ. Qui verò omnia sine cuius similitudine
 missione, sine varietate, vi sumunt, in qua. N
 vocis, & totius corporis, ac laterum, in qua. N
 contentione dicunt, præterquam in qua. N
 quòd molesti sunt audientibus, in qua. N

*In Orato.
 ad Brutum,
 Et lib. 3. de
 Orato.*

do syl- leges & præcepta non seruant.
 atorio, cum suo quaque res vocis fit sono
 ius, acco- rodenda. Quare qui in narrationi-
 orum, colloquutionibus, enumerationi-
 am atten- bus, exordiis, atque omnibus prope
 clamor- bus vociferantur, & in clamant, atq;
 atque in ea parte turbulenti sunt, vbi eos
 is exci- maximè oportebat, esse sedatos, rectæ
 icit, ve- pronuntiationis ne prima quidem e-
 mment- imenta cognouerunt. Quid? quòd
 imitati- illa quorundam cum immoderata, tū
 si quot- maximè intempestiua contentio non
 etiam procul abesse putanda est à vitæ peri-
 is, ille- culo. Nam ex ea summa corporis gra-
 ultus, in- uitas, nimia lassitudo, defatigatio ex-
 suspiri- erma, morbi que insanabiles oriun-
 m orati- tur, & quod multo funestius est, repē-
 lit. Ma- nus existit interitus? Declarauit
 amus) hic nuper concionatoris lamentabi-
 on est, is ille obitus, qui se ipse immoderati?
 ne ca- amādo dirupit, triduo que post ex-
 nia sine- cessit è vita. Quem suam artem facti-
 vi sum- antem, vt nautas, vt architectos, vt
 ac later- milites oppressit mors, Hoc ne tibi e-
 aterque- niat extimesco, etsi tibi nihil esse vi-
 ibus, a- co magis optabile. Itaque ille mihi

Z dies

*Cicero in 3.
 de Orato.
 S. Galdi-
 nus Medio-
 lanensis.*

*Episcopus
sinistra con-
cione, qua
aduersus
fides hostes
exarserat,
extremum
emissit spi-
ritum, il-
laq; tan-
quam cy-
gnea fuit
diuini ho-
minis vox
Et oratio.*

dies ante oculos sæpe versatur, in
vbi te iactaueris ardentem, ut lo-
(quod Lucio Crasso oratori man-
euenisse constat,) cum febris domi-
redeas, quæ te senem, & multum
palmarum pugilem breui confu-
id est corpus istud extinguat, nam
mus, ut speramus, in cœlum tanquam
in domicilium suum perueniet,
que illius, pro cuius gloria tam
ter, tam constanter, tam sæpe per-
gnauisti, sempiterno aspe-
ctu perfruetur.

Vale.

